

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ІНСТИТУТ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

MIGRATION & LAW

VOLUME 4, ISSUE 6

2024

MIGRATION & LAW

VOLUME 4, ISSUE 6

It was founded on 18 February 2021. It is published 6 times a year
State registration certificate: series KB No. 24750-14690P as of 10 March 2021
Founder and publisher: National Academy of Management
15 Ushinsky St., Kyiv, Ukraine, 03151. Certificate ДК No. 4714 as of 23 April 2014
Co-founder: Institute of Modern Educational Technologies
9 Gnata Yury St., Kyiv, Ukraine, 03148

Included in the List of scientific specialized publications of Ukraine (category "B") in public administration, law, economics, sociological and political sciences (specialties: 051 – Economics, 052 – Political science, 054 – Sociology, 081 – Law, 281 – Public management and administration, 292 – International economic relations, 293 – International law) in accordance with the orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 07 April 2022 No. 320, 06 June 2022 No. 530 and 20 June 2023 No. 768

EDITORIAL BOARD

KURYLIUK Yurii — Editor-in-Chief, DSc in Law (National Academy of Management)

Ukrainian Members of the Editorial Board

BABIN Borys, DSc in Law (National Aviation University)

BIL Maryana, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine)

BORTNIK Nadiya, DSc in Law (Admiral Makarov National University of Shipbuilding)

BRASLAVETS Oleksiy, PhD in Econ. (National Academy of Management)

KAMINSKA Nataliia, DSc in Law (Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine)

KOLOMIYETS Natalia, DSc in Law (Chernihiv Polytechnic National University)

KOSTYNETS Valeriya, DSc in Econ. (National Academy of Management)

MALYNOVSKA Olena, DSc in Public Adm. (National Institute for Strategic Studies)

MYTROFANOV Igor, DSc in Law (Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University)

NIKIFORENKO Volodymyr, DSc in Law, PhD in Public Adm. (Administration of the State Border Guard Service)

OVCHAR Pavlo, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (National Academy of Management)

OLIINYK Svitlana, PhD in Law (European Union Advisory Mission Ukraine)

POZDNIAKOVA-KYRBIATIEVA Ellina, DSc in Soc. (Khortytsia National Educational & Rehabilitation Academy)

POZNYAK Olexii, PhD in Econ. (Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine)

POKATAEV Pavlo, DSc in Law, DSc in Public Adm. (Classical Private University)

RADZIVILL Olexandr, PhD in Law (Kyiv University of Law of NAS of Ukraine)

SITSINSKA Maya, DSc in Public Adm. (Khmelnitskyi Cooperative Trade and Economic Institute)

SHEVCHUK Olexandr, DSc in Polit. (National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine)

FILIPPOV Stanislav, DSc in Law (Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service)

FILIPPOVA Victoria, DSc in Public Adm. (Kherson National Technical University)

ZHALILO Yaroslav, DSc in Econ. (National Institute for Strategic Studies)

ZOSKA Yana, DSc in Soc. (Mariupol State University)

YAGUNOV Dmytro, DSc in Polit., PhD in Public Adm. (Vasyl Stus Donetsk National University)

YEROKHIN Serhiy, DSc in Econ. (National Academy of Management)

International Members of the Editorial Board

BERMEJO Rut, PhD in Polit. (University Rey Juan Carlos, Spain)

BUČIŪNAS Gediminas, Dr in Law (Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University, Lithuania)

GÓRNY Agata, Dr hab. in Soc. (Warsaw University Center for Migration Studies, Poland)

VOLLMER Bastian, PhD in Soc. (Catholic University of Applied Sciences Mainz, Germany)

KRUESSMANN Thomas, Dr in Law (University of Kent, England)

MARQUES José, PhD in Soc. (Polytechnic Institute of Leiria, Portugal)

TRAUNER Florian, DSc in Polit. (Vrije Universiteit Brussel, Belgium)

FRANK Libor, PhD in Polit. (University of Defence, Czech Republic)

Recommended for printing by the Academic Council of the National Academy of Management
(minutes No. 9 of December 19, 2024)

The authors of the articles are responsible for the accuracy of facts, quotations, proper names, geographical names, names of enterprises, organizations, institutions and other information. Opinions expressed in the articles may not coincide with the point of view of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Reprints and translations are permitted only with the consent of the author and the editors.

MIGRATION & LAW

VOLUME 4, ISSUE 6

Засновано 18 лютого 2021 р. Виходить 6 разів на рік
Свідцтво про державну реєстрацію: серія KB № 24750-14690P від 10.03.2021

Засновник і видавець: ВНЗ «Національна академія управління»

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15. Свід. ДК № 4714 від 23.04.2014.

Співзасновник: Інститут сучасних освітніх технологій

Україна, 03148, м. Київ, вул. Гната Юри, 9.

Включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з державного управління, соціологічних, економічних, політичних і юридичних наук (спеціальності: 051 – Економіка, 052 – Політологія, 054 – Соціологія, 081 – Право, 281 – Публічне управління та адміністрування, 292 — Міжнародні економічні відносини, 293 - Міжнародне право) відповідно до наказу МОН України

від 07.04.2022 № 320, від 06.06.2022 № 530 та від 20.06.2023 № 768

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КУРИЛЮК Юрій — головний редактор, д.ю.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)

Українські члени редколегії

БАБІН Борис, д.ю.н., проф. (Національний авіаційний університет)

БІЛЬ Мар'яна, д.е.н, к.держ.упр., с.н.с. (Інститут регіональних досліджень ім. М.Долішнього НАН України)

БОРТНИК Надія, д.ю.н, проф. (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова)

БРАСЛАВЕЦЬ Олексій, к.е.н. (ВНЗ «Національна академія управління»)

ЄРОХІН Сергій, д.е.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)

ЗОСЬКА Яна, д.соц.н., проф. (Маріупольський державний університет)

ЖАЛІЛО Ярослав, д.е.н., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)

КАМІНСЬКА Наталія, д.ю.н., проф. (Інститут держави і права ім. В.Корецького НАН України)

КОЛОМІЄЦЬ Наталія, д.ю.н., проф. (Національний університет «Чернігівська політехніка»)

КОСТИНЕЦЬ Валерія, д.е.н., доц. (ВНЗ «Національна академія управління»)

МАЛИНОВСЬКА Олена, д.держ.упр., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)

МИТРОФАНОВ Ігор, д.ю.н., проф. (Кременчуцький національний університет ім. М.Остроградського)

НІКІФОРЕНКО Володимир, д.ю.н., к.держ.упр., доц. (Адміністрація Держприкордонслужби України)

ОВЧАР Петро, д.е.н., к.держ.упр., доц. (ВНЗ «Національна академія управління»)

ОЛІЙНИК Світлана, к.ю.н. (Консультативна місія Європейського Союзу в Україні)

ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна, д.соц.н., проф. (Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія)

ПОЗНЯК Олексій, к.е.н., с.н.с. (Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.Птухи НАН України)

ПОКАТАЄВ Павло, д.ю.н., д.держ.упр., проф. (Класичний приватний університет)

РАДЗІВІЛЛ Олександр, к.ю.н., доц. (Київський університет права НАН України)

СІЩЕНЬКА Майя, д.держ.упр., проф. (Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут)

ФІЛІПОВ Станіслав, д.ю.н., проф. (Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького)

ФІЛІПОВА Вікторія, д.держ.упр., проф. (Херсонський національний технічний університет)

ШЕВЧУК Олександр, д.політ.н., проф. (Чорноморський національний університет ім. П.Могили)

ЯГУНОВ Дмитро, д.політ.н., к.держ.упр., доц. (Донецький національний університет ім. В.Стуса)

Іноземні члени редколегії

БЕРМЕХО Рут, PhD in Polit. (Університет Рея Хуана Карлоса, Іспанія)

БУЧОНАС Гедімінас, Dr in Law (Університет Миколаса Ромеріса і Університет Вітаутаса Великого, Литва)

ВОЛМЕР Бастіан, PhD in Soc. (Католицький університет прикладних наук Мейнца, Німеччина)

ГУРНИ Агата, Dr hab. in Soc. (Центр дослідження міграції Варшавського університету, Польща)

КРЮССМАН Томас, Dr in Law (Кентський університет, Велика Британія)

МАРКЕС Хосе, PhD in Soc. (Політехнічний інститут Лейрії, Португалія)

ТРАУНЕР Флоріан, DSc in Polit. (Брюссельський вільний університет, Бельгія)

ФРАНК Лібор, PhD in Polit. (Університет оборони, Чехія)

Рекомендовано до друку Вченою радою ВНЗ «Національна академія управління»
(протокол № 9 від 19 грудня 2024 р.)

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлені у цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора і редакції.

ЗМІСТ

CONTENTS

1. Контрабанда як негативний чинник економічної безпеки держави / Smuggling as a negative factor of the state economic security <i>Курилюк Юрій / Kuryliuk Yurii</i>	5
2. Міграція молоді України та Львівської області: тенденції, проблеми, пріоритети регулювання / Youth migration in Ukraine and Lviv region: trends, problems, regulatory priorities <i>Біль Мар'яна / Bil Mariana</i>	22
3. Гарантії міжнародного правопорядку: концептуальні міжнародно-правові засади та особливості забезпечення в умовах міграційних викликів / Guarantees of international law order: conceptual international legal principles and features of ensuring in the conditions of migration challenges <i>Гдичинський Віталій / Gdychinsky Vitaliy</i>	45
4. Роль міжнародних авіаційних організацій в умовах активізації міграційних процесів / The role of international aviation organisations in the context of intensified migration processes <i>Богдасhevський Тарас / Bogdashevskyi Taras</i>	59

КОНТРАБАНДА ЯК НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

SMUGGLING AS A NEGATIVE FACTOR OF THE STATE ECONOMIC SECURITY

Юрій Курилюк¹

Національна академія управління

(вул. Ушинського, 15, м. Київ, Україна, 03151)

Yurii Kuryliuk

National Academy of Management

(15, Ushynskogo, Kyiv, Ukraine, 03151)

Отримано: 12.11.2024. Затверджено: 19.12.2024

АНОТАЦІЯ

Метою статті є висвітлення теоретичних та практичних засад такого негативного чинника економічної безпеки держави, як контрабанда. Для досягнення мети в процесі дослідження виконано такі завдання: розглянуто поняття контрабанди; досліджено основні її схеми; висвітлено вплив контрабанди на економічну безпеку держави. Зазначено, що контрабанда — це незаконний ввіз або вивіз товарів через кордон з метою уникнення митних зборів, податків або інших державних обмежень. Відзначено, що контрабанда завдає значних економічних збитків державі, оскільки перешкоджає легальній торгівлі, порушує правила митного контролю і може сприяти розвитку організованої злочинності. Це явище спричиняє значні фінансові втрати для бюджету через незаконне ввезення товарів та ухилення від митних процедур. Такі дії становлять серйозну загрозу економічній стабільності країни та мають негативний вплив на фінансову систему. Незважаючи на усвідомлення шкоди контрабанди та зусилля щодо її подолання, проблема не зникає, а часом навіть набуває нових форм. Контрабандисти постійно адаптуються до нових умов і розробляють нові способи для нелегального переміщення товарів через

¹ доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік НАН вищої освіти України; orcid 0000-0002-4035-4431; e-mail: kuryluk.yuri@gmail.com

митні кордони. Зауважено, що серед основних причин зростання контрабанди в Україні натеper виділяють недоліки в законодавстві, корупцію та людський фактор. Основними загрозами контрабанди для економічної безпеки є: втрати для державного бюджету; підрив конкуренції; зростання «тіньової економіки»; зниження якості продукції; фінансування злочинних структур; політична корупція. Зазначено також, що ефективна боротьба з контрабандою вимагає комплексного підходу та скоординованих дій між державними органами, бізнесом і суспільством і включає такі напрями, як: посилення митного контролю; міжнародна співпраця: обмін інформацією з митними органами інших держав, участь у міжнародних програмах з боротьби з контрабандою; законодавчі зміни; освітні кампанії; зниження податкового навантаження: оптимізація податкової системи для зменшення стимулів до нелегального імпорту.

Ключові слова: контрабанда; економічна безпека; дохід; товари; майно; митний контроль; тіньова економіка; фінансові втрати; корупція; законодавчі зміни; міжнародна співпраця; шахрайство.

ABSTRACT

The purpose of the article is to highlight the theoretical and practical foundations of the negative factor of the state's economic security, which is smuggling. To achieve this goal, the study accomplishes the following tasks: the concept of smuggling is considered; its main schemes are investigated; and the impact of smuggling on the economic security of the State is highlighted. It is noted that smuggling is the illegal import or export of goods across the border with the aim of avoiding customs duties, taxes or other government restrictions. It is noted that smuggling causes significant economic losses to the State, as it impedes legal trade, violates customs control rules and may contribute to the development of organised crime. This phenomenon causes significant financial losses to the budget through the illegal import of goods and evasion of customs procedures. Such actions pose a serious threat to the country's economic stability and have a negative impact on the financial system. Despite the awareness of the damage caused by smuggling and efforts to overcome it, the problem does not disappear and sometimes even takes on new forms. Smugglers are constantly adapting to new conditions and developing new ways to illegally move goods across customs borders. It is noted that the main reasons for the growth of smuggling in Ukraine today are shortcomings in legislation, corruption, and human factors. The main threats of smuggling to economic security are losses to the state budget, undermining competition, growth of the 'shadow economy', reduction of product quality, financing of criminal structures, and political corruption. It is also noted that the effective fight against smuggling requires an integrated approach and coordinated actions between government agencies, businesses and society and includes such areas as strengthening customs control; international cooperation: exchange of information with customs authorities of other countries, participation in international anti-smuggling programmes; legislative changes; educational campaigns; reduction of the tax burden: optimisation of the tax system to reduce incentives for illegal imports.

Key words: smuggling; economic security; income; goods; property; customs control; shadow economy; financial losses; corruption; legislative changes; international cooperation; fraud.

I. ВСТУП

Контрабанда товарів становить значну загрозу економічній безпеці держави у зв'язку з глобалізаційними процесами та розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій¹. Небезпідставно вважаючись одним із найсерйозніших викликів для економічної безпеки будь-якої держави, вона не лише порушує законодавство, але й завдає значної шкоди національній економіці. Це нелегальний обіг товарів через державний кордон, що уникає митного контролю, сплати податків і митних зборів, а також часто пов'язаний з організованою злочинністю. Контрабанда має руйнівний вплив на фінансову стабільність, сприяє тіньовій економіці, підриває конкурентоспроможність легального бізнесу, а також може стати джерелом соціальних і політичних ризиків. В умовах глобалізації та розвитку новітніх технологій контрабанда набуває нових форм і методів, що ускладнює боротьбу з цим явищем. Тому вивчення контрабанди як негативного чинника економічної безпеки є важливим кроком до ефективного протистояння цій загрозі та забезпечення стабільного розвитку держави.

Сутність контрабанди та її вплив на економічну безпеку держави досліджуються доволі активно в наукових роботах вітчизняних учених, серед яких: Н. Андрійченко, О. Григор'єв, Ю. Жук, Н. Лугіна, В. Нетяга, Г. Паламарчук, Є. Свирида, В. Чеусова та ін.

Так, О. Григор'єв і Є. Свирида² проаналізували основні причини контрабанди, зокрема корупцію, високі ставки мита та податків, а також недоліки законодавства. Наголошено на важливості парламентського і громадського контролю за митними та прикордонними органами, а також на оптимізації оподаткування для захисту внутрішнього ринку. Особливу увагу приділено міжнародній співпраці, технічному оснащенню, розвитку кінологічної служби та громадській освіті. Авторами розглянуто проблему низьких зарплат і слабкої мотивації митників,

¹ Andriichenko N. S., Reznik O. M., Tkachenko V. V. et al. (2020). The Transfer of Assets as a Strategic Threat to the Economic Security of the European States. *REICE: Electronic Journal of Research in Economic Sciences*. Vol. 8, No. 15. pp. 346–357. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v8i15.9974>

² Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І. (2024). Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1(11). С. 179–189. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179>

що підриває ефективність боротьби з контрабандою, та окреслено шляхи подолання ризиків, пов'язаних із погрозами й підкупам.

Н. Лугіна і Ю. Жук¹ досліджують правові та організаційні засоби протидії контрабанді, визначаючи її як протиправне явище, що загрожує економічним інтересам, громадській та національній безпеці, моралі та здоров'ю населення. Авторами проаналізовано статистику, яка свідчить про зростання кількості таких правопорушень і зміну їх характеру. Розглянуто вплив контрабанди на економічну безпеку України та необхідність організаційно-економічних заходів для її протидії, зокрема на прикордонних територіях.

Т. Ніколаєнко і С. Соляр² провели ретроспективний аналіз розвитку контрабанди як суспільно небезпечного явища, починаючи від перших державотворень до початку ХХ ст. Встановлено, що контрабанда виникла разом із зародженням державності та розвитком торгівлі, коли з'явилися правила переміщення товарів через кордон, яких не завжди дотримувались.

Аналіз засвідчив еволюцію від простого усвідомлення контрабанди як протиправного діяння до її нормативного унормування з диференціацією відповідальності.

У статті В. Чеусова³ розглянуто порушення митних правил, зокрема контрабанду, визначено її основні види відповідно до КК України. Проаналізовано чинники, що сприяють існуванню контрабандної діяльності, а також досліджено статистику випадків незаконних перевезень за певний період. Окремо висвітлено питання «сірого імпорту» та його вплив на економіку, зокрема на основі даних про кількість таких випадків за секторами економіки у 2022 році.

¹ Лугіна Н. А., Жук Ю. О. (2021). Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. *Правові новели*. № 13. С. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.16>

² Ніколаєнко Т., Соляр С. (2021). Генеза відповідальності за контрабанду від витоків до початку ХХ століття. *Публічне право*. № 1. С. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-13>

³ Чеусова В. О. (2024). Контрабанда як прояв порушень митних правил. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Вип. 1(36). С. 230–235. URL: <http://dSPACE.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/11405>

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою та завданням наукового дослідження є висвітлення теоретичних та практичних засад контрабанди як негативного чинника економічної безпеки держави.

У процесі дослідження застосовувались загальнонаукові *методи пізнання*, як-от: критичний аналіз наукової літератури (для вивчення теоретичних засад контрабанди), метод синтезу (щоб отримати цілісну картину контрабанди в державі), табличний метод (для систематизації даних у вигляді таблиці), метод наукового абстрагування (для формулювання висновків).

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Контрабанда як суспільно небезпечне явище виникла ще за часів формування перших держав і державоутворень. Намагання уникнути сплати мита та обійти контроль з боку державних органів сприяли становленню контрабанди як виду правопорушення¹.

Зазначимо, що поняття «контрабанда» використовується в багатьох нормативно-правових актах України: Кримінальному, Кримінальному процесуальному та Митному кодексах України, законах України «Про державний кордон України», «Про Державну прикордонну службу України», Положенні про Державну митну службу України тощо.

Так зване легальне визначення контрабанди передбачене статтею 201 Кримінального кодексу України (КК України), якою визначено, що контрабандою є «переміщення товарів у великих розмірах і культурних та історичних цінностей, отруйних та сильнодійних речовин, радіоактивних матеріалів, вибухових речовин, а також зброї і боєприпасів, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю»².

У Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу для попередження, розслідування та припинення митних правопорушень (1977 р.) стверджується, що контрабандою є порушення мит-

¹ Ніколаєнко Т., Соляр С. (2021). Генеза відповідальності за контрабанду від витоків до початку XX століття. *Публічне право*. № 1. С. 125.

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

ного законодавства, яке полягає в переміщенні товарів через митний кордон будь-яким способом¹.

Наукових поглядів щодо поняття контрабанди досить багато. Зокрема, деякі вчені під контрабандою розуміють переміщення товарів, валюти, цінностей (зокрема, культурно-історичних), отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин та ін. предметів через митний кордон країни поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене окремою особою або групою осіб, які організовувалися для заняття контрабандою².

Г. Паламарчук пропонує розглядати контрабанду у таких двох взаємопов'язаних аспектах, як:

1) економічний — з цього погляду контрабандою вважається незаконне переміщення товарів і предметів через державний кордон, що є частиною тіньової економіки, зокрема її міжнародного сегменту. Сюди входять:

- кримінальний бізнес (незаконний обіг товарів, які заборонені або обмежені в цивільному обігу);
- нелегальна економічна діяльність (незаконні операції з товарами, які дозволені для обігу, але переміщуються з порушенням установлених правил);

2) правовий, що включає в себе поділ контрабанди на:

- злочин — власне контрабанда, що підлягає кримінальній відповідальності;
- правопорушення — так звана «товарна контрабанда», що є порушенням митних правил і тягне за собою адміністративну відповідальність³.

На мою думку, *контрабанда* — це діяльність, пов'язана з переміщенням (ввезенням або вивезенням) товарів (вантажів) через митний кордон з порушенням законодавства (держави вивезення та/або призначення), вчинювана з приховуванням чи поза митним контро-

¹ International Convention on Mutual Administrative Assistance for the Prevention, Investigation and Repression of Customs Offences on June 9, 1977. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201226/v1226.pdf>

² Гіжевський В. К., Головченко В. В., Ковальський В. С. (2002). Популярна юридична енциклопедія. Київ: Юрінком Інтер. С. 128.

³ Паламарчук Г. В. (2019). Контрабанда — транснаціональний чи трансграничний злочин: визначення понять. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 21. С. 90–91.

лем і з метою уникнення сплати митних зборів, податків або інших державних обмежень. Це може включати різноманітні товари — від споживчих продуктів до наркотичних речовин чи зброї.

Проблема контрабанди вважається одним з головних пріоритетів у захисті економічної безпеки країни¹. Контрабанда створює загрозу економічній і соціальній безпеці України, громадянам та всій світовій спільноті, є одним з головних дестабілізуючих факторів внутрішнього ринку України, вона негативно впливає на розвиток національної економіки², оскільки вона призводить до втрати тарифних надходжень³, відсутність відрахування податків у бюджет, що є наслідком недовостачі коштів на соціальну допомогу, зарплати, пенсії та інші обов'язкові виплати⁴.

Контрабанда завдає значних економічних збитків державі, оскільки перешкоджає легальній торгівлі, порушує правила митного контролю і може сприяти розвитку організованої злочинності. Також вона становить загрозу для національної безпеки, якщо йдеться про незаконний обіг зброї чи інших небезпечних предметів.

Причини та умови контрабанди в Україні пов'язані з негативними соціальними явищами та процесами, які формують у винної особи стійкі антисоціальні переконання та звички. Під впливом криміногенної мотивації ці фактори сприяють її внутрішній готовності до вчинення суспільно небезпечних і протиправних дій⁵, адже контрабанда має властивості клапану для соціально-економічної безпеки⁶.

Серед основних причин зростання контрабанди в Україні нині виділяють:

¹ Kulish A., Yunin O., Us O. et al. (2021). Smuggling as a threat to economic security of the state. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. Vol. 8, No. 3. pp. 384–399. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(25\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(25))

² Допілка В. О. (2009). Поняття та значення суб'єктивних ознак контрабанди. *Актуальні проблеми держави і права*. № 47. С. 111–115.

³ Nelson D., Lovely M. E. (1995). Smuggling and welfare in a Ricardo-Viner economy. *Journal of Economic Studies*. Vol. 22, No. 6. pp. 26–45. URL: <https://doi.org/10.1108/01443589510099039>

⁴ Яланський О. С. (2017). «Товарна» контрабанда в Україні — щодо доцільності криміналізації. *Молодий вчений*. № 11. С. 1034–1038.

⁵ Нетяга В. В. (2023). Причини та умови вчинення контрабанди в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. С. 545.

⁶ Hanau Santini R. (2018). Limited Statehood and Informal Economy. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia: Citizenship, Economy and Security*. pp. 61–81. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-74406-3_4

- 1) недоліки в законодавстві — прогалини, що ускладнюють ефективну боротьбу з порушеннями митних правил;
- 2) корупція — поширені схеми на митниці та в прикордонній службі;
- 3) людський фактор — відсутність належної відповідальності та покарання за протиправні дії¹.

Основними факторами, що сприяють контрабанді, є:

- недостатня співпраця між контрольними й правоохоронними органами України та відповідними установами сусідніх країн в обміні інформацією для запобігання незаконному переміщенню товарів через митний кордон;
- корупційні впливи, коли державні службовці допомагають юридичним чи фізичним особам у нелегальному ввезенні товарів;
- відсутність спільної бази даних митних органів України та інших держав;
- велика різниця в цінах на певні групи товарів на внутрішньому та міжнародному ринках;
- недосконалість і суперечливість законодавства в боротьбі з контрабандою та порушенням митних норм;
- високий рівень безробіття серед населення прикордонних регіонів².

У праці З. Живко, Т. Головач і Ю. Боруцької знаходимо найпоширеніші схеми контрабанди товарів (табл. 1).

Таблиця 1.

Основні схеми контрабандного імпорту³

Схеми контрабандного імпорту	Опис
«Зеленка»	Переміщення товарів поза офіційними пунктами пропуску, що включає транспортування товарів без належних документів через незаконні маршрути, як-от поля, лісові масиви, підземні проходи, річки чи літаки

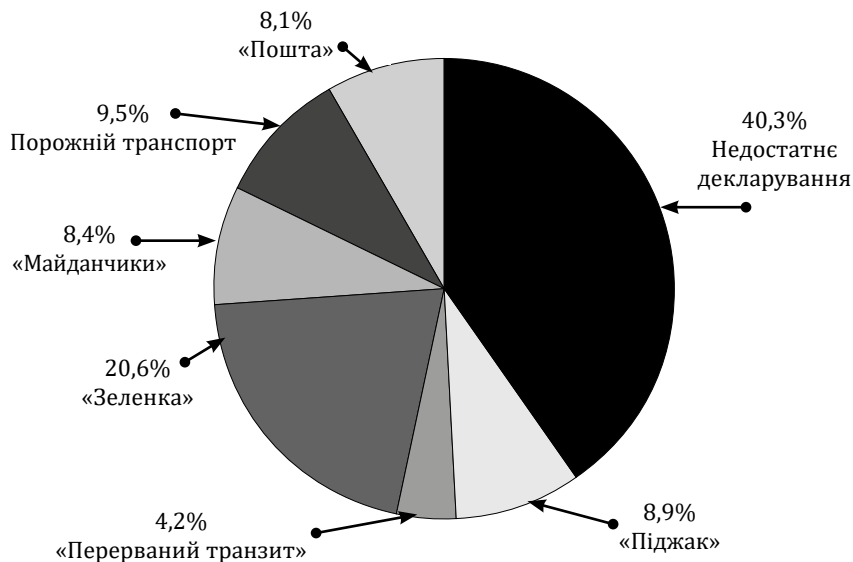
¹ Живко З., Головач Т., Боруцька Ю. (2021). Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 3(63). С. 167.

² Лугіна Н. А., Жук Ю. О. (2021). Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. *Правові новели*. № 13. С. 114.

³ Живко З., Головач Т., Боруцька Ю. (2021). Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 3(63). С. 166

Схеми контрабандного імпорту	Опис
«Порожняки»	Транспортні засоби (у тому числі мікроавтобуси) інколи оформлюються як порожні, хоча насправді вони перевозять вантажі
Схеми під час переміщення товарів	«Перерваний транзит» передбачає ситуацію, коли товари спочатку декларуються як транзитні, але потім розвантажуються на території України, і транзит формально завершується
	Підміна товарів під час транспортування до митниці призначення всередині країни
	Товари, що знаходяться під митним контролем, зникають зі складів, портів чи аеропортів, де вони повинні зберігатися
«Піджаки»	Використання пілг для ввезення товарів фізичними особами (до 500 євро автомобільним транспортом та до 1000 євро авіатранспортом)
	Формування груп фізичних осіб («мурах»), які перевозять товари в межах безмитних норм (до 500 євро та 50 кг)
«Поштова контрабанда»	Маскування комерційних партій під малі поштові відправлення (до 150 євро). Подрібнення великих партій під безмитну норму та ввезення через підставних осіб
Недостовірне декларування	Заниження ваги товарів для зменшення митних платежів
	Приховування фактичної вартості товарів (заниження митної вартості)
	Неправильне декларування товарів за кодами, які передбачають нижчі митні ставки
	Невірне найменування товарів або підміна дорогих товарів дешевшими
	Приховування кількісних та якісних характеристик, торгових марок і виробників
«Майданчики»	Створення компаній-імпортерів, які отримують особливі привілеї від митних органів, що дозволяє масово ввозити товари та створює неконкурентні умови для легального бізнесу

Масштаби контрабанди в Україні за кожною зі схем наведено на мал. 1.

Малюнок 1. Масштаби контрабанди в Україні¹

Зазначимо, що товари, які потрапляють на територію України без сплати податків, часто реалізуються через різні канали також без повної сплати податків або з частковим їх сплатою. Найбільш поширеними каналами реалізації є:

- а) продаж через інтернет або Телеграм-канали фізичними особами;
- б) торгівля через невеликі магазини чи товарні ринки, де товари продаються без документів або через фізичних осіб, або ФОП чи «пусті» ТОВ;
- в) продаж через деякі торгові мережі, де «сіра» продукція оформлюється через «фірми-одноденки» або «накопичувачі» для ухилення від належних податкових зобов'язань².

У межах цього дослідження зазначимо, що з 01.07.2024 запроваджено кримінальну відповідальність за товарну контрабанду для всіх товарів (табл. 2).

¹ Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі/непрямі втрати бюджету та економіки. URL: <http://surl.li/mqyjbb>

² Лашук Є. (2024). Якими є найбільші схеми тіньової економіки України? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1025298.html>

Таблиця 2

Кримінальна відповідальність за товарну контрабанду¹

Категорія товарів	Вартість товару	Відповідальність
Звичайні товари	від 7,57 до 15,14 млн грн	Штраф від 170 до 425 тис. грн
	понад 15,14 млн грн	Штраф від 850 тис. грн або до 11 років позбавлення волі з конфіскацією майна
Підакцизні товари	від 1,136 до 2,271 млн грн	Штраф від 340 тис. грн або до 6 років позбавлення волі
	понад 2,271 млн грн	Штраф від 1,275 млн грн або до 12 років ув'язнення з конфіскацією майна

Контрабанда є однією з основних проблем, що впливають на багато країн світу, зокрема й Україну. Це явище спричиняє значні фінансові втрати для бюджету через незаконне ввезення товарів та ухилення від митних процедур. Такі дії становлять серйозну загрозу економічній стабільності країни та мають негативний вплив на фінансову систему. Незважаючи на усвідомлення шкоди контрабанди та зусилля щодо її подолання, проблема не зникає, а часом навіть набуває нових форм. Контрабандисти постійно адаптуються до нових умов і розробляють нові способи для нелегального переміщення товарів через митні кордони² та чим більше створюються прикордонні бар'єри, тим більше збільшуються нелегальні потоки товарів³.

Контрабанда позбавляє державний бюджет важливих надходжень у вигляді митних зборів і податків. Це явище також може спричинити зростання безробіття в галузях, де місцеві виробники не можуть конкурувати з дешевим імпортом, що у свою чергу може призвести до таких соціальних проблем, як зростання бідності та погіршення якості життя населення⁴.

¹ Опрацьовано автором на підставі: Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n6>

² Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І. (2024). Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1(11). С. 179. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179>

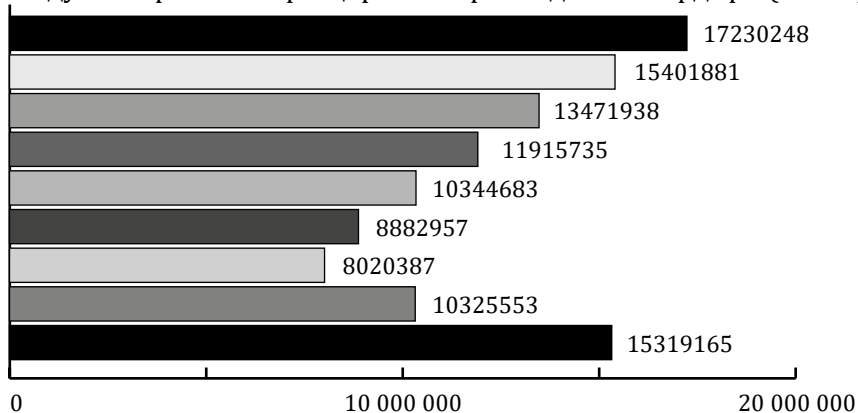
³ Carter D., Donahue B., Williams R. (2024). Border Barriers and Illicit Trade Flows. *International Studies Quarterly*. Vol. 68, Issue 3, sqae094. URL: <https://doi.org/10.1093/isq/sqae094>

⁴ Чеусова В. О. (2024). Контрабанда як прояв порушень митних правил. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Вип. 1(36). С. 264.

Крім того, контрабанда порушує встановлений порядок управління, загрожує національній культурній спадщині українського народу та може негативно вплинути на міжнародні відносини України з іншими державами¹.

Згідно з даними Державної митної служби, зовнішній товарообіг України у 2023 р. становив 99,5 млрд дол. США, з яких імпорт — 63,5 млрд дол. США, а експорт — 36 млрд дол. США. Станом на кінець 2023 р. співвідношення податкових платежів до зовнішнього товарообігу становить лише 0,8%, що вказує на низьку податкову ефективність і наявність значного тіньового сектору. Для порівняння, в алкогольній галузі податкова ефективність становить 5%, а на ринку палива — лише 0,5%².

У 2023 р. Державна митна служба виконала план доходів загального фонду державного бюджету на 93,7%, не дотримавши його на 26,5 млрд грн, причиною чого стало блокування польського кордону. Чверть товарів на українському ринку у 2020 р. відносилась до «сірого» імпорту, і, за різними оцінками, бюджет України через контрабанду та «сірий» імпорт щорічно втрачає до 100 млрд грн (мал. 2).

Малюнок 2. Обсяги контрабандної продукції, ввезеної в Україну (2013–2021 рр., млрд дол. США)³

¹ Кекіш І. П. (2019). Зарубіжний досвід використання митного контролю у протидії контрабанді товарів. *Економіка та митно-правові відносини*. Вип. 11-12. С. 50. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3594607>

² Коломиченко Т. (2024). 150 мільярдів гривень у тіні: де заховані три річні бюджети на виробництво дронів. URL: <https://biz.censor.net/r3471951>

³ Там само.

Загалом, утрати бюджету від контрабанди та «сірого» імпорту становлять не менше 100 млрд грн. Точні дані під час повномасштабного вторгнення наразі відсутні.

Отже, контрабанда є одним із ключових негативних чинників, що підривають економічну безпеку держави. Її вплив багатогранний і охоплює фінансові, соціальні, політичні та правові аспекти.

Основні загрози контрабанди для економічної безпеки держави:

1. Втрати для державного бюджету. Контрабанда значно скорочує надходження від митних зборів, акцизів та податків, що знижує фінансову стійкість держави і можливість інвестувати в розвиток критичної інфраструктури та соціальних програм;

2. Підриг конкуренції. Легальні виробники та імпортери страждають через несправедливу конкуренцію, оскільки контрабандні товари часто пропонуються за заниженими цінами через уникнення митних і податкових платежів;

3. Зростання «тіньової економіки». Контрабанда сприяє збільшенню частки «тіньового» сектора, що посилює економічну нестабільність і знижує довіру до фінансових інститутів;

4. Зниження якості продукції. Контрабандні товари нерідко не відповідають стандартам якості, що створює загрозу для здоров'я і безпеки громадян. Це особливо актуально для продуктів харчування, ліків та товарів технічного призначення;

5. Фінансування злочинних структур. Контрабанда є джерелом доходів для організованих злочинних угруповань, що посилює криміногенну ситуацію в країні та підриває національну безпеку;

6. Політична корупція. Контрабанда часто супроводжується корупційними схемами, які включають представників правоохоронних органів, митниці та інших державних структур, що, безумовно, знижує ефективність державного управління.

Ефективна боротьба з контрабандою вимагає комплексного підходу та скоординованих дій між державними органами, бізнесом і суспільством. Основними напрямками боротьби з контрабандою є:

- посилення митного контролю, що передбачає впровадження сучасних технологій (сканери, бази даних), електронного декларування та ризикоорієнтованих підходів;

- міжнародна співпраця, тобто обмін інформацією з митними органами інших держав, участь у міжнародних програмах з боротьби з контрабандою;
- законодавчі зміни, а саме вдосконалення кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за контрабанду та корупцію в митній сфері;
- освітні кампанії, що включають інформування населення про шкоду контрабанди для економіки та суспільства, стимулювання громадян до придбання легальної продукції;
- зниження податкового навантаження, тобто оптимізація податкової системи для зменшення стимулів до нелегального імпорту.

IV. ВИСНОВКИ

Отже, контрабанда є серйозною загрозою економічній безпеці держави, адже вона підриває її фінансову стабільність і знижує доходи бюджету через несплату податків і мит. Ця проблема також сприяє розвитку «тіньової економіки», створюючи нерівні умови для законослужняних підприємців, які зазнають значних утрат через недобросовісну конкуренцію. Контрабанда послаблює контроль над стратегічними товарами, як-от зброя, наркотики чи рідкісні ресурси, що може мати серйозні соціальні та безпекові наслідки. Зростання незаконного імпорту та експорту шкодить національним виробникам, зменшуючи попит на внутрішньому ринку. Крім того, контрабанда часто пов'язана з корупцією, яка посилює недовіру до державних інституцій. Ефективна боротьба з контрабандою вимагає комплексних заходів, включаючи посилення митного контролю, цифровізацію процедур, міжнародну співпрацю та підвищення відповідальності за такі правопорушення.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз ефективності механізмів протидії контрабанді та оцінювання її впливу на окремі сектори економіки. Особливу увагу слід приділити вивченню міжнародного досвіду боротьби із цим явищем і впровадженню новітніх технологій для посилення контролю на державному кордоні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі/непрямі втрати бюджету та економіки. URL: <http://surl.li/mqyjbb>

2. Гіжевський В. К., Головченко В. В., Ковальський В. С. (2002). Популярна юридична енциклопедія. Київ: Юрінком Інтер. 528 с.
3. Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І. (2024). Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1(11). С. 179–189. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179>
4. Допілка В. О. (2009). Поняття та значення суб'єктивних ознак контрабанди. *Актуальні проблеми держави і права*. № 47. С. 111–115.
5. Живко З., Головач Т., Боруцька Ю. (2021). Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 3(63). С. 161–168. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-161-168>
6. Кекіш І. П. (2019). Зарубіжний досвід використання митного контролю у протидії контрабанді товарів. *Економіка та митно-правові відносини*. Вип. 11-12. С. 48–57. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3594607>
7. Коломиченко Т. (2024). 150 мільярдів гривень у тіні: де заховані три річні бюджети на виробництво дронів. URL: <https://biz.censor.net/r3471951>
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
9. Лашук Є. (2024). Якими є найбільші схеми тіньової економіки України? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1025298.html>
10. Лугіна Н. А., Жук Ю. О. (2021). Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. *Правові новели*. № 13. С. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.16>
11. Нетяга В. В. (2023). Причини та умови вчинення контрабанди в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. С. 544–547. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/134>
12. Ніколаєнко Т., Соляр С. (2021). Генеза відповідальності за контрабанду від витоків до початку XX століття. *Публічне право*. № 1. С. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-13>
13. Паламарчук Г. В. (2019). Контрабанда — транснаціональний чи трансграничний злочин: визначення понять. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 21. С. 90–91.
14. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n6>
15. Чеусова В. О. (2024). Контрабанда як прояв порушень митних правил. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Вип. 1(36). С. 230–235. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jsru/handle/123456789/11405>
16. Яланський О. С. (2017). «Товарна» контрабанда в Україні — щодо доцільності криміналізації. *Молодий вчений*. № 11. С. 1034–1038.
17. Andriichenko N. S., Reznik O. M., Tkachenko V. V. et al. (2020). The Transfer of Assets as a Strategic Threat to the Economic Security of the European States. *REICE: Electronic Journal of Research in Economic Sciences*. Vol. 8. No. 15. pp. 346–357. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v8i15.9974>
18. Carter D., Donahue B., Williams R. (2024). Border Barriers and Illicit Trade Flows. *International Studies Quarterly*. Vol. 68, Issue 3, sqae094. URL: <https://doi.org/10.1093/isq/sqae094>
19. Hanau Santini R. (2018). Limited Statehood and Informal Economy. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia: Citizenship, Economy and Security*. pp. 61–81. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-74406-3_4

20. International Convention on Mutual Administrative Assistance for the Prevention, Investigation and Repression of Customs Offences on June 9, 1977. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201226/v1226.pdf>
21. Kulish A., Yunin O., Us O. et al. (2021). Smuggling as a threat to economic security of the state. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. Vol. 8, No. 3. pp. 384–399. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(25\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(25))
22. Nelson D., Lovely M. E. (1995). Smuggling and welfare in a Ricardo-Viner economy. *Journal of Economic Studies*. Vol. 22, No. 6. pp. 26–45. URL: <https://doi.org/10.1108/01443589510099039>

REFERENCES

1. Analysis of smuggling volumes in Ukraine: scale, direct/indirect budget and economic losses. URL: <http://surl.li/mqyjbb> [in Ukrainian].
2. Andriichenko N. S., Reznik O. M., Tkachenko V. V. et al. (2020). The Transfer of Assets as a Strategic Threat to the Economic Security of the European States. *REICE: Electronic Journal of Research in Economic Sciences*. Vol. 8, No. 15. pp. 346–357. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v8i15.9974>
3. Carter D., Donahue B., Williams R. (2024). Border Barriers and Illicit Trade Flows. *International Studies Quarterly*. Vol. 68, Issue 3, sqae094. URL: <https://doi.org/10.1093/isq/sqae094>
4. Cheusova V. O. (2024). Kontrabanda yak proyav porushen mytnykh pravyl [Smuggling as a manifestation of customs violations]. *International scientific journal "EDUCATION AND SCIENCE"*. No. 1(36). pp. 230–235. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/11405> [in Ukrainian].
5. Dopilka V. O. (2009). Ponyattya ta znachennya subyektivnykh oznak kontrabandy [The concept and meaning of subjective signs of smuggling]. *Current problems of state and law*. No. 47. pp. 111–115. [in Ukrainian].
6. Gizhevsky V. K., Golovchenko V. V., Kovalsky V. S. (2002). Populyarna yurydychna entsyklopediya [Popular Legal Encyclopedia]. Kyiv: Yurinkom Inter. 528 p. [in Ukrainian].
7. Grigoriev O. Yu., Svyryda E. I. (2024). Borotba z kontrabandoyu v Ukraini: zakhody ta vyklyky [Combating smuggling in Ukraine: measures and challenges]. *Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems*. No. 1(11). pp. 179–189. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179> [in Ukrainian].
8. Hanau Santini R. (2018). Limited Statehood and Informal Economy. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia: Citizenship, Economy and Security*. pp. 61–81. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-74406-3_4
9. International Convention on Mutual Administrative Assistance for the Prevention, Investigation and Repression of Customs Offences on June 9, 1977. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201226/v1226.pdf>
10. Kekish I. P. (2019). Zarubizhnyy dosvid vykorystannya mytnoho kontrolyu u protydyi kontrabandi tovariv [Foreign experience in using customs control to combat smuggling of goods]. *Economics and customs and legal relations*. No. 11-12. pp. 48–57. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3594607> [in Ukrainian].
11. Kolomychenko T. (2024). 150 milyardiv hryven u tini: de zakhovani try richni byudzhety na vyrobnytstvo droniv [150 billion hryvnias in the shadows: where are the three annual budgets for the production of drones hidden]. URL: <https://biz.censor.net/r3471951> [in Ukrainian].
12. Kulish A., Yunin O., Us O. et al. (2021). Smuggling as a threat to economic security of the state. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. Vol. 8, No. 3. pp. 384–399. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(25\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(25))

13. Lashchuk Ye. (2024). Yakymy ye naybilshi skhemy tinovoyi ekonomiky Ukrainy? [What are the largest schemes of the shadow economy of Ukraine?]. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1025298.html> [in Ukrainian].
14. Lugina N. A., Zhuk Yu. O. (2021). Orhanizatsiyno-pravovi zasoby borotby z kontrabandoyu [Organizational and legal means of combating smuggling]. *Legal Novels*. No. 13. pp. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32847/In.2021.13.16> [in Ukrainian].
15. Nelson D., Lovely M. E. (1995). Smuggling and welfare in a Ricardo-Viner economy. *Journal of Economic Studies*. Vol. 22, No. 6. pp. 26–45. URL: <https://doi.org/10.1108/01443589510099039>
16. Netyaga V. V. (2023). Prychyny ta umovy vchynennya kontrabandy v Ukraini [Reasons and conditions for committing smuggling in Ukraine]. *Legal Scientific Electronic Journal*. No. 9. pp. 544–547. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/134> [in Ukrainian].
17. Nikolayenko T., Solyar S. (2021). Geneza vidpovidalnosti za kontrabandu vid vytokiv do pochatku XX stolittya [The Genesis of Liability for Smuggling from the Origins to the Beginning of the 20th Century]. *Public Law*. No. 1. pp. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-13> [in Ukrainian].
18. On Amendments to the Criminal Code and the Code of Criminal Procedure of Ukraine on Criminalisation of Smuggling of Goods: Law of Ukraine of 9 December 2023 No. 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n6> [in Ukrainian].
19. Palamarchuk G. V. (2019). Kontrabanda — transnatsionalnyi chy transhranychnyi zlochyn: vyznachennya ponyat [Smuggling — a transnational or cross-border crime: definition of concepts]. *Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. No. 21. pp. 90–91. [in Ukrainian].
20. The Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of 5 April 2001 No. 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
21. Yalanskyi O. S. (2017). «Tovarna» kontrabanda v Ukraini — shchodo dotsilnosti kryminalizatsiyi [“Commodity” smuggling in Ukraine — on the feasibility of criminalization]. *Young Scientist*. No. 11. pp. 1034–1038. [in Ukrainian].
22. Zhyvko Z., Holovach T., Borutska Y. (2021). Kontrabanda ta mytna bezpeka: osnovni skhemy kontrabandnykh postavok [Smuggling and customs security: main schemes of contraband supplies]. *Scientific notes of the KROK University*. No. 3(63). pp. 161–168. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-161-168> [in Ukrainian].

МІГРАЦІЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ ТА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ РЕГУЛЮВАННЯ*

YOUTH MIGRATION IN UKRAINE AND LVIV REGION: TRENDS, PROBLEMS, REGULATORY PRIORITIES

Мар'яна Біль¹

*Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України
(вул. Козельницька, 4, м. Львів, 79026)*

Mariana Bil

*Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine
(4, Kozelnytska, Lviv, Ukraine, 79026)*

Отримано: 30.11.2024. Затверджено: 17.12.2024

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено проблемам міграції молоді України та Львівської області. На основі доступних даних й експертних оцінок визначено масштаби еміграції молоді України в період повномасштабної війни. Огляд соціологічних обстежень останніх років дав змогу виокремити загальні характеристики міграції молоді України: чутливість міграційного потенціалу молоді до революційних подій із значним зниженням у перший рік і поступовим зростанням у подальші, що вказує на нездійснення очікувань з покращення ситуації; вагома частка серед біженців за кордон осіб з дітьми, що з кожним роком продовження війни підвищує ризики їх повної інтеграції у приймаючі суспільства; розвиток нових, окрім Польщі, привабливих європейських ринків освітніх послуг, що посилює конкуренцію для закладів освіти України; вищий рівень небажання повернення

¹ доктор економічних наук, старший науковий співробітник; orcid 0000-0003-4979-4019; e-mail: bmm1983@gmail.com

* Статтю виконано в межах науково-дослідної роботи «Трансформація ринку праці Карпатського регіону України в перспективі повоєнного відновлення» (держ. реєстр. № 0124U000984)

серед молоді, ніж серед інших вікових груп. Розглянуті соціологічні обстеження також підтвердили проблему браку інформації в регіональному розрізі. Оскільки в умовах війни доцільно підвищувати функціонал тилових регіонів в інтеграції потенціалу молоді з фронтових і прифронтових регіонів, проаналізовано тенденції та чинники міграції молоді на прикладі Львівської області. У результаті виокремлено ключові проблеми даних процесів: проблема високого міграційного потенціалу молоді прикордонного до ЄС регіону, що вимагає підвищення якості освітніх послуг та послуг працевлаштування молоді; проблема низького рівня рееміграційних намірів молоді, яка виїхала за кордон; проблема відсутності регіональної міграційної політики щодо молоді як протизваги ефективній політиці інших держав у залученні молоді з України; проблема несистемності заходів інтеграції молоді з числа внутрішньо переміщених осіб у регіоні; проблема невикористаного потенціалу освітньої імміграції в регіон. Виявлені проблеми є основою для визначення заходів оперативного плану дій регіональної молодіжної політики з метою зниження міграційних втрат.

Ключові слова: міграція молоді; міграційний потенціал; рееміграція; освітня міграція; регіональна молодіжна політика.

ABSTRACT

The article is devoted to the problems of youth migration of Ukraine and Lviv region. The scale of youth emigration of Ukraine during the period of Full-Scale War is determined, based on available data and expert assessments. A review of sociological surveys allowed to identify the general characteristics of youth migration of Ukraine: the sensitivity of the youth migration potential to revolutionary events; a significant share of people with children among refugees abroad; the development of new, in addition to Poland, attractive European markets of educational services, which increases competition for educational institutions of Ukraine; a higher level of reluctance to return among young people than among other age groups. The considered sociological surveys also confirmed the problem of information lack in a regional context. Since in war conditions it is advisable to increase the functionality of rear regions in integrating the youth potential from front-line and near-front-line regions, the trends and factors of youth migration are analyzed using the example of the Lviv region. As a result, the key problems of these processes are identified: the problem of high youth migration potential in the border region to the EU, which requires improving the quality of educational and employment services; the problem of a low level of re-emigration intentions of youth who have gone abroad; the problem of the lack of a regional migration policy for youth as a counterweight to the effective policy of other states in attracting youth from Ukraine; the problem of the lack of systematic measures to integrate youth from among internally displaced persons in the region; the problem of unused potential of educational immigration to the region. The identified problems are the basis for determining measures of the operational action plan of regional youth policy in order to reduce migration losses.

Key words: youth migration; migration potential; re-emigration; educational migration; regional youth policy.

І. ВСТУП

Проблема міграції молоді є надактуальною для України. У вересні 2024 р. в засобах масової інформації поширились дані Центрального розвідувального управління США, згідно з якими Україна зайняла перше місце в світі за рівнем смертності та останнє (228) місце за рівнем народжуваності населення¹. Такі дані фактично позначили стан геноциду українського народу, при якому зростаюча зовнішня й безповоротна міграція молоді посилює загрози втрат потенціалу відновлення та розвитку України.

Наукові дослідження з питань міграції молоді в Україні є обмеженими. На тлі поступового розвитку міграціології молодіжний фокус залишається недостатньо розкритим. Серед найбільш комплексних досліджень останніх років варто відзначити монографію О. Мульської, І. Бараняка й ін., в якій розвинуто методологію оцінювання впливу міграції молоді на капіталізацію її потенціалу завдяки міграційному досвіду². За фінансування Національного фонду досліджень України з 2022 р. виконується грант під керівництвом Т. Васильців з проблем міграційних втрат молоді. У його рамках опубліковано наукове видання з оцінюванням впливу втрат молоді внаслідок міграції на соціально-економічне відтворення України³.

У цілому аналітичний базис дослідження міграції молоді України, особливо в регіональному вимірі, є вкрай обмеженим. Ця публікація актуалізує гостру проблему міграції молоді, що розкривається через доступні дані з експертних висновків аналітичних центрів та управлінських інститутів, Міжнародної організації з міграції, Державної служби статистики України та її регіональних управлінь, а також Львівського обласного центру зайнятості. Основну інформаційну основу склали результати соціологічних обстежень молоді — за патронату Міністерства молоді та спорту України, проведених такими організа-

¹ The World Factbook (2024). Explore All Countries — Ukraine. Europe. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>

² Біль М. М. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: можливості та виклики розвитку людського потенціалу Карпатського регіону України: монографія. Львів: ІРД НАН України. 252 с.

³ Васильців Т. Г., Мульська О. П., Мельник М. І. та ін. (2024). Імітаційне моделювання впливу міграційних втрат української молоді на потенціал соціально-економічного відтворення: ідентифікація точок біфуркації та Big Data екосистейту: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. 146 с.

ціями, як: CEDOS, Інститут молоді, 4Service Group, Info Sapiens, Рейтинг, Центр економічної стратегії, Centre of Economic Recovery, Gradus Research Company, Інститут освітньої аналітики, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, UReport UNICEF, Центр аналізу та соціологічних досліджень, Міжнародний республіканський інститут, Український державний центр міжнародної освіти.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою цієї статті є визначення проблем та пріоритетів регулювання міграції молоді через призму викликів збереження стійкості України в умовах війни та потенціалу відновлення й розвитку після її завершення.

Для досягнення окресленої мети статті використано загальнонаукові методи дослідження, а саме: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення — для формування висновків щодо проблем міграції молоді; статистичний аналіз — задля розуміння тенденцій міграції молоді України; соціологічний аналіз — для виявлення гострих проблем і закономірностей міграції молоді у до- та воєнний періоди; графічний метод — для візуального представлення аналітичних результатів.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Обґрунтування пріоритетів регулювання міграції молоді вимагає розуміння її тенденцій та, на основі цього, ключових проблем. Висновки про *тенденції міграції молоді* дозволяє обґрунтувати аналіз освітньої міграції за зовнішнім і внутрішнім векторами, а також вимушеної міграції — за віковою структурою біженців. Також вагомим джерелом інформації є соціологічні опитування молоді.

Що стосується освітньої міграції, то до 2018 р. фактично єдиним джерелом статистичної інформації про кількість студентів з України, які навчаються за кордоном, були результати дослідження аналітичного центру CEDOS. Вони підтверджували стрімке зростання освітньої еміграції, що з 2014 р. почала переважати динаміку освітньої імміграції в Україну:

- якщо у 2008 р. кількість студентів з України, які навчалися за кордоном, склала близько 26 тис. осіб, то у 2018–2019 рр. вона

зросла до 78 тис. осіб¹;

- якщо в 2008 р. кількість іноземців, які навчалися в Україні, склала 34,7 тис. осіб, то у 2018–2019 рр. вона зросла до 75,6 тис. осіб².

Тенденції зростання освітньої еміграції значно посилило повномасштабне російське вторгнення в Україну. За даними освітнього омбудсмена України, станом на кінець 2023 р. за кордоном перебувало 2,1 млн дітей з України, в тому числі 1,4 млн у державах — членах ЄС, з яких 830 тис. — діти шкільного віку³.

Що стосується студентської молоді, то у 2023 р. кількість освітніх мігрантів-студентів з України складала близько 150 тис. осіб (за інформацією про кількість осіб, які здавали Національний мультипредметний тест за кордоном)⁴. Відтак за період 2014–2023 рр. темпи зростання кількості студентської молоді-емігрантів сягнули 5,8 разів. У Польщі як основному реципієнті студентської молоді з України їхня чисельність до 2023 року склала понад 48 тис. осіб, що в 3,2 рази більше показника 2014 р. (14,9 тис. осіб)⁵. Примітно, що темпи зростання кількості студентської молоді з України в Польщі є нижчими, ніж у цілому за кордоном. Це означає, що для молоді з України набувають популярності ринки освітніх послуг інших держав, зокрема Чехії, Німеччини, Великобританії, Іспанії, Нідерландів та ін.

У таблиці 1 узагальнено орієнтовні оцінки кількості молоді з України, яка перебувала за кордоном у 2023 р. Для повноти інформації враховано доступні показники кількості дітей, у тому числі шкільного віку, оскільки молодь включає вікові групи від 14 років і з продовженням

¹ Стадний Є. (2019). Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>

² Слово і Діло (2021). У МОН підрахували кількість іноземних студентів в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/28/novyna/suspilstvo/mon-pidрахувaly-kilkist-inozemnyx-studentiv-ukrayini>

³ Освітній омбудсмен України (2023). Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>

⁴ Волошин М. (2023). Скільки українських учителів, студентів, учнів перебуває за кордоном. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyini-skilki-uchiteliv-studentiv_n2394182

⁵ Скільки-Скільки (2024). За 10 років кількість українців у вишах Польщі зросла в 5 разів. URL: <https://skilky-skilky.info/za-10-rokiv-kilkist-ukrayintsi-v-vyshakh-polshchi-zroslo-v-5-raziv/>

війни в Україні діти поступово увійдуть до категорії «молодь». Також у цій таблиці зазначено кількість біженців з числа молоді. Розрахунки кількості молоді в загальній кількості біженців здійснені на основі методології опитування Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, що є репрезентативним та яке у вибірку включає 26 % молоді віком 18–34 років.

Таблиця 1.

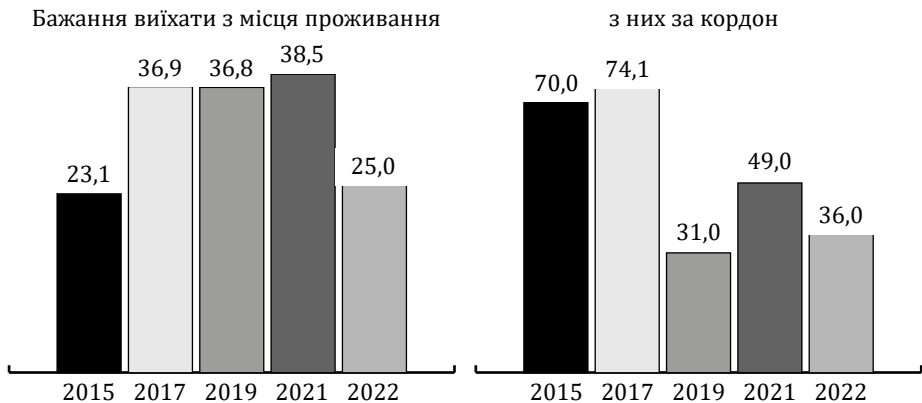
Масштаби зовнішньої міграції молоді й дітей з України (2023 р.)¹

Кількість дітей (до 18 років)	Кількість школярів	Кількість студентів	Кількість біженців (18-34 років)
<i>За кордоном</i>			
~ 2,1 млн	~ 1,4 млн	до 150 тис.	~ 1,6 млн
<i>частка до показника України (станом на початок 2022 р.)</i>			<i>частка в загальній кількості біженців (станом на 2023 р.)</i>
28,5 % (від 7,35 млн)	31,1 % (від 4,36 млн)	11,3 % (від 1,33 млн)	26,0 % (від 6,15 млн)

Цінну інформацію про особливості міграції молоді надають соціологічні опитування. На жаль, більшість з них не подає результатів у розрізі регіонів. Так, на сайті Міністерства молоді та спорту України опубліковано результати низки соціологічних опитувань, проведених з 2015 р. та після повномасштабного російського вторгнення в Україну. Проте в їхніх звітах відсутня регіональна специфіка та часто вони не висвітлюють відповіді за віковими групами. Попри зазначені недоліки, з опублікованих опитувань усе ж можна зробити деякі узагальнюючі висновки стосовно міграції молоді України, інтерпретуючи в регіональний контекст.

¹ Освітній Омбудсмен України (2023). Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuyaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>; Волошин М. (2023). Скільки українських учителів, студентів, учнів перебуває за кордоном. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyni-skilki-uchiteliv-studentiv_n2394182; UNHCR (2024). Regional Intentions Survey Result (3rd Round). URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/376?sv=54&geo=0&secret=unhcrrestricted>

1. Соціологічні дослідження «Молодь України» (2015, 2017, 2019 рр.), «Становище молоді України» (2021 р.), «Вплив війни на молодь в Україні» (2022 р.) дають змогу визначити *бажання виїхати з місця проживання молоді*, що розкриває їх міграційний потенціал. З результатів опитування середній показник для молоді України значно коливався та знижувався після революційних подій і зовнішньої військової агресії. Підтвердження цьому — показник 2014 і 2022 рр. Те саме стосується бажання виїзду за кордон. Варто відзначити, що з 2019 р. значно зросла привабливість виїзду молоді до м. Київ. Специфікою 2022 р. є висока частка молоді (35 %), яка обрала відповідь «важко відповісти» щодо того, куди саме вона має бажання виїхати (мал. 1, за даними соціологічних досліджень «Молодь України» 2015, 2017, 2019 рр., «Становище молоді України» 2021 р., «Вплив війни на молодь в Україні» 2022 р.).

Малюнок 1. Міграційний потенціал молоді України (%)¹

2. Соціологічне дослідження «Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України» (2022 р.) підтвердило вагому частку «*втікачів від війни*» з дітьми (понад 70 %), що у випадку тривалого перебування за кордоном підвищує ризики їх інтеграції та недовіри в Україну. На момент опитування (пер-

¹ Міністерство молоді та спорту України (2023). Соціологічні дослідження. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/sociologichni-doslidzhennya>

ший рік війни) 79 % виявляли готовність повернутись в Україну. На жаль, у даному опитуванні немає розрізу відповідей за віковими групами та регіонами¹.

3. Соціологічне дослідження «Українські біженці 2022 в Європі — підлітки» є важливим, оскільки відображає особливості вимушеної міграції наймолодшої вікової групи молоді 14–17 років. Показовим результатом опитування є *географія виїзду підлітків*: найбільше до Польщі — 47 % та Німеччини — 31 %; показник інших країн значно нижчий, зокрема Чехії — 4 %, Словаччини і Німеччини — по 1 %. Ці результати демонструють, з якими державами слід поглиблювати двосторонні відносини в урегулюванні вимушеної міграції молоді, задоволення їх освітніх потреб і визначення можливостей подальшої реінтеграції в Україні. В опитуванні актуальними є результати про *бажання повернення*: якщо для осіб від 18 років рівень сягає 89 %, то для підлітків — 81 % та серед них дещо вища частка осіб, які не визначилися з відповіддю².

4. Соціологічне дослідження «Україна та Польща. Ключові висновки» (2023 р.) дає змогу зрозуміти специфіку Польщі як основного реципієнта молоді з України. Одним з показових результатів є високий рівень *небажання повернення в Україну*: 68 % опитаних віком 10–35 років, перебуваючи в Польщі, не планують змінювати місце проживання у найближчі 5 років. Це означає, що інтеграція дітей і молоді в Польщі є досить ефективною. На жаль, це опитування теж не дозволяє аналізувати специфіку молоді залежно від регіону походження з України³.

Розглянуті соціологічні дослідження, опубліковані Міністерством молоді та спорту України, є потрібними, але їхня практична цінність значно зросла б у випадку періодичності проведення, регіонального й вікового розрізу аналізування відповідей. З більшості досліджень

¹ Інститут молоді (2023). Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf

² Міністерство молоді та спорту України (2023). Українські біженці 2022 в Європі_підлітки: дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <http://surl.li/omowcm>

³ Міністерство молоді та спорту України (2023). Мріємо та діємо. Дослідження молоді (Україна та Польща. Ключові висновки). URL: <http://surl.li/udotjj>

складно зробити висновки конкретно щодо молоді як стратегічно важливої соціально-демографічної групи населення. Те саме стосується визначення специфіки молоді з різних регіонів, що б давало змогу обґрунтовувати пріоритети її інтеграції в приймаючих суспільствах і зниження зовнішніх міграційних втрат.

У регіональному вимірі важливим є виявлення специфіки для тиллових областей, які мають посилювати функціонал в інтеграції молоді з фронтових і прифронтових областей для зниження зовнішніх міграційних втрат. Актуальним «прикладом» аналізування є Львівська область. З розглянутих досліджень складно зробити висновки про особливості міграції молоді саме Львівської області. Орієнтуючись на доступні статистичні дані та соціологічні дослідження, можна визначити такі особливості Львівщини як тилового регіону України щодо міграційної ситуації та міграції молоді:

- по-перше, демографічна ситуація в регіоні за структурою населення у порівнянні до «незахідних» областей є дещо кращою, що, однак, не знижує ризики безповоротних міграційних втрат. Частка молоді в структурі населення до 2022 р. складала 25,7 %, скоротившись на 5,1 % з 2010 р. (30,8 %). Це вищий показник, ніж по Україні (23,2 % на початок 2022 р. проти 29,4 % у 2010 р.), але нижче, ніж серед сусідніх областей (26,6 % Закарпатської області, 25,8 % Чернівецької області, 25,8 % Івано-Франківської області)¹;
- по-друге, втрати населення через зовнішню вимушену міграцію в області є порівняно низькими. За експертними оцінками, після подій лютого 2022 р. частка біженців з області складала близько 5 % населення, коли у фронтових та деокупованих регіонах – понад 15 % і вище². З результатів опитування, станом на середину 2022 р. 75 % населення регіону «Захід» взагалі не залишали свого місця проживання, 16 % вже повернулись, а виїхало

¹ Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>; Головне управління статистики в Івано-Франківській області. URL: <http://www.ifstat.gov.ua>; Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>; Головне управління статистики у Чернівецькій області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>

² Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М. (2023). Вплив війни на молодь України. Київ: Аналітичний центр «Cedos». С. 18.

- лише 9 %, коли для фронтових регіонів «Схід» частка виїздів сягала 68 %, м. Київ — 52 %, «Північ» — 43 %, «Південь» — 36 %¹;
- по-третє, область стала реципієнтом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з інших регіонів України, значна частина яких є фінансово- і праце-спроможними. За оцінками МОМ, станом на середину 2023 р. частка ВПО у регіонів складала 10,3 % від населення області². Що стосується ВПО-молоді, то в 2022 р. область займала перше місце в Україні за кількістю зарахованих дітей до закладів загальної середньої (26,7 % від загального показника) та дошкільної (12,7 % від загального показника) освіти з числа ВПО³. Ефективна інтеграція ВПО-молоді може стати вагомим чинником покращення демографічної та економічної ситуації в регіоні. Більше того, регіон, пропонуючи належні умови інтеграції, може переорієнтовувати частину ВПО-молоді від подальшого виїзду за кордон.

На підтвердження фінансової і працеспроможності ВПО — результати одного з опитувань: станом на середину 2022 р. лише 8 % ВПО, які перебували в регіоні «Захід», отримували гуманітарну допомогу від держави, у той час як для регіону «Південь» показник сягав 37 %, «Північ» — 49 %, «Схід» — 67 %. Лише 16 % ВПО, які перебували в регіоні «Захід», у тому числі Львівській області, визнали в опитуванні, що не отримують жодних доходів, коли для «Сходу» показник сягав 40 %, «Півночі» — 33 %, «Півдня» — 28 %, м. Київ — 18 %⁴.

Визначені особливості Львівської області щодо міграції молоді необхідно використовувати як актив відновлення та розвитку. Зважаючи на складні умови невизначеності й нестабільності в основі регулювання міграції молоді регіону має бути проблемно-орієнтований під-

¹ Міністерство молоді та спорту України (2022). Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України — сьома хвиля дослідження: аналітичний звіт. URL: <http://surl.li/avgqov>

² ІОМ (2023). Звіт про внутрішнє переміщення в Україні — опитування загального населення. Раунд 13. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-povernennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-13-11-travnja-14>

³ Шкарлет С. (ред.) (2022). Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України. С. 50, 70.

⁴ Міністерство молоді та спорту України (2022). Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України — сьома хвиля дослідження: аналітичний звіт. URL: <http://surl.li/avgqov>

хід. Актуально визначати пріоритети регулювання міграції молоді, виходячи з *проблем*, невирішення яких формує загрози демографічного відтворення та економічного розвитку регіону в майбутньому.

1. *Проблема високого міграційного потенціалу молоді прикордонного до ЄС регіону.* Молодь Львівщини у молодших вікових групах під впливом патріотизму відзначається низьким потенціалом міграції, що підтверджують різні соціологічні опитування. Так, у соціологічному дослідженні «Молодь України — 2015» за рівнем «бажання мігрувати з свого поселення» Львівська область займала 20 місце серед 25 регіонів України та м. Київ з показником 17 %. Для порівняння, показник сусідніх Івано-Франківської області складав 24 % (15 місце), Чернівецької — 28 % (11 місце), Закарпатської — 29 % (9 місце)¹. У подальших обстеженнях регіональний розріз бажання мігрувати молоді не публікувався (див. на мал. 1 динаміку макропоказника).

За опитуванням міграційної активності студентської й учнівської молоді Карпатського регіону 2020 р., 36 % респондентів Львівської області визнали наміри й підготовку до міграції².

З результатів опитування «Вплив війни на молодь України» в 2022 р. 74 % молоді регіону «Захід» (Львівська область окремо не виділялась) не мали бажання виїжджати зі свого місця проживання, коли для молоді регіонів «Схід» і «Центр» рівень складав 56 %, «Північ» і «Південь» — 70 %³ (мал. 2).

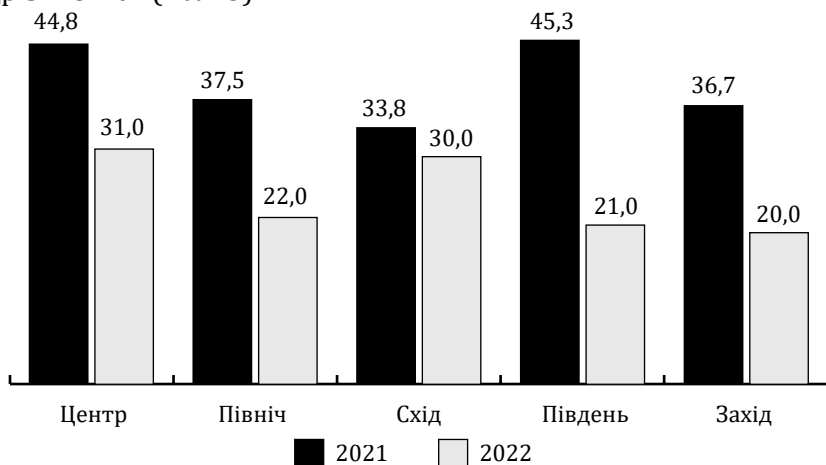
Таким чином, для Львівської області притаманний нижчий міграційний потенціал молоді на етапі дорослішання й здобуття освіти. Але з набуттям життєвого досвіду цей потенціал зростає. Прикордонний статус Львівської області з тривалим залученням значної частини населення до трудової еміграції, починаючи з 90-х років ХХ сторіччя, визначає високий рівень мобільності молоді, яка в умовах незадоволення внутрішніми можливостями й теперішніми безпековими викликами невпинно зростає. За результатами опитування молоді

¹ Волосевич І., Герасимчук С., Костюченко Т. (2015). Молодь України — 2015. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Sociologichni_doslidzhennia/molod-ukraine-block.pdf

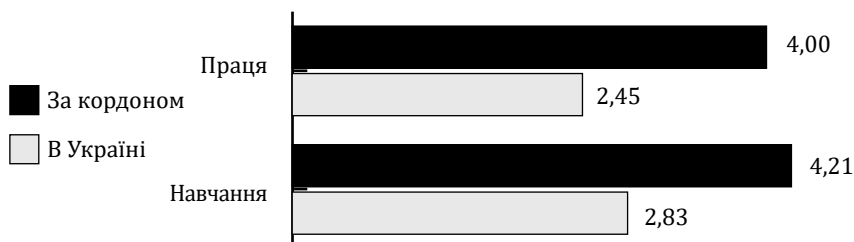
² Васильців Т. Г., Риндзак О. Т. (2020). Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження): науково-аналітичне видання. Львів: ІРД НАН України. С. 21.

³ Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М. (2023). Вплив війни на молодь України. Київ: Аналітичний центр «Cedos». С. 33.

Львівщини з міграційним досвідом у 2021–2022 рр. (до війни) її оцінка умов навчання й працевлаштування в Україні та за кордоном суттєво відрізняється (мал. 3).

Малюнок 2. Частка молоді регіонів України, яка бажає виїхати зі свого місця проживання¹

Малюнок 3. Оцінки умов праці і навчання в Україні та за кордоном молоді Львівської області, 2022 р. (бали, з 5 максимальних)²

Значні розриви в оцінках, представлених на мал. 3, є викликом для ринку праці та системи освіти регіону в контексті підвищення якості робочих місць й освітніх послуг, що має координуватись ефективною регіональною політикою.

¹ Там само.

² Біль М. М., Мульська О. П. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. С. 17.

Актуальність проблеми якості освітніх послуг у регіоні постійно зростає. З результатів опитування «U-Report Україна», лише 36 % молоді Львівської області підтверджує відповідність здобутої освіти сфері, де планує працювати і реалізовуватись¹. Це підтверджує укорінений формалізм освіти та знецінює мотивацію навчання.

Інша гостра проблема якості освітніх послуг у регіоні — наявність та якість укриттів при закладах освіти. Це один з ключових чинників стимулювання повернення біженців з дітьми в Україну, адже він вирішує питання безпеки. З результатів Національного опитування молоді, яке, на жаль, не подає регіонального розрізу відповідей, серед основних труднощів у навчанні для 50 % респондентів є переривання освітнього процесу через повітряну тривогу та перехід в укриття, при цьому лише 6 % підтвердили, що в укритті навчання продовжується, 21 % — що не завжди, 46 % — що ніколи. Це суттєво впливає на якість освітнього процесу та поглиблює проблему репетиторства: з цього ж опитування — 36 % дітей віком 13–15 років займаються з репетитором².

Окрім якості освіти, значний вплив на міграцію молоді здійснюють *можливості працевлаштування*. Численні соціологічні дослідження до 2022 р. підтверджували вагомість впливу на міграцію молоді умов та можливості праці. За опитуванням міграційної активності студентської й учнівської молоді Карпатського регіону 2020 р., респонденти Львівської області визнали основними чинниками міграції низьку оплату праці (45,8 %), відсутність роботи (28,2 %), недостатню можливість професійної реалізації й погані умови праці (27,5 %), відсутність стабільності й впевненості у майбутньому (30,6 %) ³.

За даними звітів Львівського обласного центру зайнятості, частка молоді в загальній кількості осіб, які отримували послуги служби, з 2022 р. поступово зростає. За січень–серпень 2024 р. частка молоді, яка зверталась до служб зайнятості сягнула 29,8 %, коли відповідний

¹ U-Report Україна (2024). Опитування «Як молодь шукає роботу». URL: <https://ukraine.ureport.in/opinions/7494/>

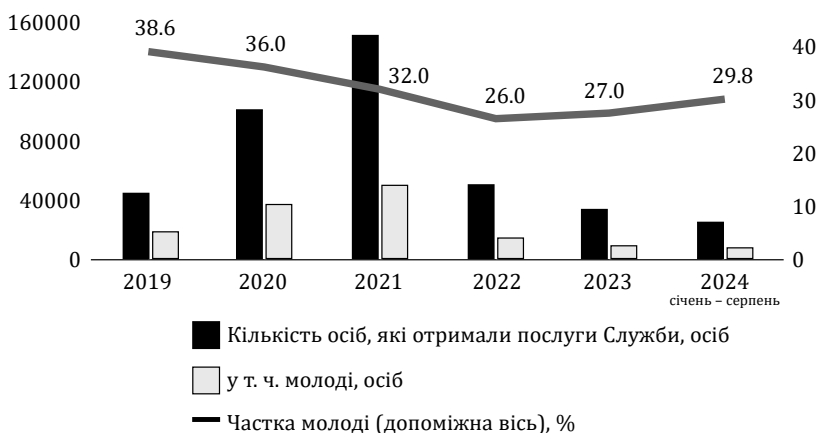
² Національне опитування молоді. Хвиля 3 (2024). URL: https://mriemotadiemorazom.org/s/UNITY-Youth-Poll-2024_UKR.pdf

³ Васильців Т. Г., Риндзак О. Т. (2020). Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження): науково-аналітичне видання. Львів: ІРД НАН України. С. 25.

показник по Україні складав 25,8 %. Частка молоді, яку працевлаштовано для Львівської області склала 47,7 %, коли по Україні — 37,7 %. Рівень працевлаштування молоді є трохи вищим, ніж для всіх категорій безробітних — 47,7 % молоді та 43,2 % для всіх вікових груп Львівської області (мал. 4).

Розглянуті показники підтверджують важливість реалізації регіональної політики зайнятості молоді, яка враховує соціально-демографічну, економічну та міграційну специфіку регіону.

2. *Проблема низького рівня рееміграційних намірів молоді, яка виїхала за кордон.* За даними соціологічного дослідження 2021–2022 рр. з респондентів-молоді Львівщини, які перебували за кордоном, понад 60 % вказали на відсутність планів повернення в Україну¹. Очевидно, що повномасштабне російське вторгнення в Україну значно підвищило цей рівень.

Малюнок 4. Надання послуг Львівським обласним центром зайнятості молоді²

На жаль, відсутні дані щодо рееміграційних намірів біженців з Львівської області, але якщо брати в цілому по Україні, то за результа-

¹ Біль М. М., Мульська О. П. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. С. 10.

² Львівський обласний центр зайнятості (2024). Аналітична та статистична інформація. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analitics/69>

тами одного з опитувань у квітні 2022 р. 75 % біженців стверджували, що точно повернуться в Україну, в червні 2022 р. — 66 %, а у квітні 2023 р. їх частка скоротилась до 52 %. Найвищу схильність до залишення за кордоном за результатами опитування підтвердили особи віком 25–44 років¹. Очевидно, що з продовженням війни потенціал повернення молоді значно знизиться.

3. *Проблема відсутності регіональної міграційної політики щодо молоді як протипази ефективній політиці інших держав у залученні молоді з України.* Така політика має реалізовуватись у синергії з освітньою, молодіжною, інформаційною політикою, політикою зайнятості та відповідати визначеним на національному рівні стратегічним орієнтирам регулювання міграції молоді.

Аналіз регулювання проблем міграції молоді Львівської області показує вибірковість заходів щодо їх вирішення. Для прикладу, позитивною була ініціатива підписання «Пакту заради молоді-2020», який з 2016 р. залучав роботодавців до працевлаштування молоді, в тому числі у Львівській області². Це показовий приклад співробітництва влади, бізнесу, міжнародних та громадських організацій з метою вирішення актуальних для регіону проблем.

Позитивним є включення молоді як особливої категорії населення в моніторинг Державної служби зайнятості України та її територіальних підрозділів, у тому числі Львівського обласного центру зайнятості. Це дозволяє аналізувати залучення молоді до можливостей отримання різних способів підтримки працевлаштування, зокрема у формах мікрогрантів, отримання ваучерів на навчання та ін. Однак ця інформація є дуже обмеженою, що вимагає розробки окремої системи моніторингу якості навчання, праці та міграції молоді.

Натомість має місце активна *політика інших держав* щодо залучення молоді з України. Особливо це стосується Польщі. Розвиток транскордонної міграційної системи з Польщею та іншими держа-

¹ Інститут молоді (2023). Українські біженці в Європі: Дослідження поведінки та настроїв українців, що були вимушені виїхати в Європу внаслідок війни з росією. Третя хвиля дослідження. URL: <https://inmol.org/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=7732>

² Львівська обласна державна адміністрація (2018). У Львівській ОДА розглянули перше робоче місце в умовах трудової міграції української молоді за кордон. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=41017>

вами спонукає їх проводити ефективну політику залучення молоді з України для навчання. У закладах Львівської області часто проводять інформаційні кампанії іноземні заклади освіти. У м. Львів розвинута мережа агенцій з освіти за кордоном¹. Численні онлайн-платформи та міграційні мережі щорічно залучають більшу кількість випускників шкіл для навчання за кордоном. Ці процеси слід моніторити та врегульовувати, не обмежуючи прав мобільності, але визначаючи подальші загрози втрат інтелектуально-трудового потенціалу відновлення й розвитку України.

4. *Проблема несистемності заходів інтеграції молоді з числа ВПО в регіоні.* У Львівській області реалізуються певні ініціативи в даному плані, але вони не мають системного характеру та чітко визначеної міжінституційної взаємодії. Для прикладу, МОМ в Україні у Львівській області в 2022 р. проводила літні школи для молоді з числа ВПО². Низка міжнародних організацій пропонує гранти для молоді, окремо виділяючи ВПО як цільову групу.

Львівський обласний центр зайнятості пропонує послуги для ВПО, як і для інших категорій населення, про що свідчать його звіти про діяльність. Для прикладу, за січень–серпень 2024 р. послуги центру зайнятості отримували 3470 ВПО, що складало 14,6 % від усіх категорій осіб, які звертались до даного органу. У 2023 р. частка ВПО, які були зареєстровані як безробітні складала 7 %, а у 2022 р. — 11 %. У 2023 р. 1076 ВПО працевлаштовано з компенсацією роботодавцям витрат на оплату праці (у розмірі 6700 грн протягом 2-х місяців)³. На жаль, у звітах Львівського обласного центру зайнятості з надання послуг населенню серед ВПО не виділена молодь, тому складно говорити про ефективність інтеграції даної категорії населення в ринок праці регіону.

5. *Проблема невикористаного потенціалу освітньої імміграції в регіон.* Львівська область зберігає високу привабливість для освіт-

¹ ОСВІТА.UA (2024). Агенції з освіти за кордоном: Львів. URL: https://osvita.ua/abroad/edu_agency/search-29-281-0-0-0.html

² МОМ в Україні (2022). МОМ запрошує молодь серед переселенців до участі у літніх школах. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/mom-zaproshuye-molod-sered-pereselentsiv-do-uchasti-u-litnikh-shkolakh>

³ Львівський обласний центр зайнятості (2024). Аналітична та статистична інформація. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analitics/69>

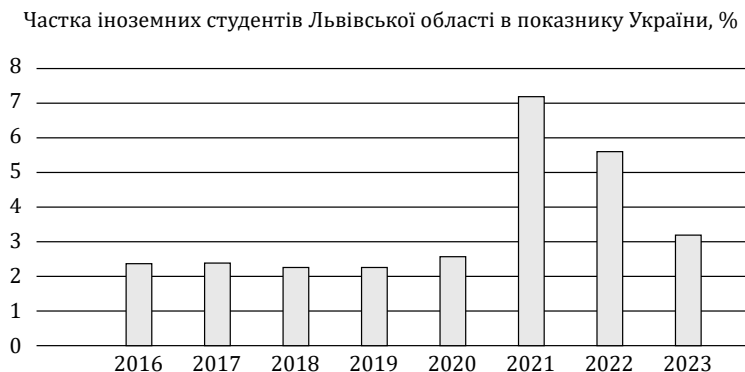
ньої міграції, але здебільшого за внутрішнім вектором. Розгляд регіону та м. Львів як привабливого освітнього центру для іноземців стає певним стереотипом. У 2022–2023 рр. у Львівській області продовжувало навчатись 1568 іноземних студентів¹. Це показник рівня 2010–2011 рр., після яких щороку кількість іноземних студентів зростала, сягнувши в 2021–2022 рр. максимальних 2700 осіб (3/4 з них навчались у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького) (мал. 5). В умовах спадної динаміки, незважаючи на статус Львівщини як тилового регіону, жоден заклад вищої освіти області не ввійшов у топ-10 закладів України, в яких навчаються іноземці. Львів зайняв лише 10 позицію серед інших міст України за кількістю зареєстрованих запрошень для іноземних абітурієнтів у 2022–2023 рр. (398 запрошень проти 4667 м. Київ як лідера).

Таким чином, потенціал освітньої імміграції Львівської області використовується недостатньо. Заклади освіти області, окрім надання послуг для молоді з інших областей, повинні більше уваги приділяти можливостям навчання іноземців в умовах війни та на перспективу.

Розглянуті проблеми міграції молоді Львівської області є основою для обґрунтування рекомендацій щодо врегулювання цих процесів за внутрішнім і зовнішнім векторами.

¹ Шаповалова О. О. (ред.) (2023). Іноземні студенти в Україні під час війни (2022–2023). Київ: Млин медіа. С. 17.

Малюнок 5. Освітня імміграція в Львівську область та Україну¹

IV. ВИСНОВКИ

Сучасна вимушена міграція та соціальна вразливість населення України тісно пов'язані між собою. Рішення про вимушену міграцію в значній мірі обумовлено зважуванням ризиків за місцем постійного проживання та невідомості після переміщення. Для того, щоб знизити вразливість вимушених мігрантів має реалізуватись політика їхнього захисту (заходи підтримки ВПО), стимулювання реєміграції в Україну та ефективного використання міграційного капіталу біженців й мігрантів. В іншому разі високий потенціал не повернення в Україну трансформується в реальні втрати людського потенціалу та поглиблення демографічної катастрофи.

В основі заходів регулювання вимушеної міграції населення України має бути політична відповідальність перед суспільством та посилення громадського контролю за реалізацією владних рішень, щоб таких ситуацій, як з виплатою компенсацій за пошкоджене майно в Україні не допускалось. Соціальна політика має бути виключно прозорою, адже вона базується на міжнародній допомозі та є запорукою

¹ Шаповалова О. О. (ред.) (2023). Іноземні студенти в Україні під час війни (2022–2023). Київ: «Млин медіа». 196 с.; Коваленко М. (2022). Львівщина у трійці регіонів, де навчаються найбільше студентів. URL: <https://dyvys.info/2022/11/24/lvivshhyna-u-trijtsi-regioniv-de-navchayutsya-najbilshhe-studentiv/>; Процак Х. (2017). У Львові зросла кількість студентів: 120 тис. студентів здобувають вищу освіту в нашому місті. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/youth-policy/241618-u-lvovi-zrosla-kilkist-studentiv-120-tys-studentiv-zdobuvaiut-vyshchu-osvitu-v-nashomu-misti>

зниження вразливості населення й міграційних втрат в умовах демографічної катастрофи.

У подальших дослідженнях автора буде більш детально розглянуто заходи регулювання вимушеної міграції населення в проєкції цілей відновлення України та розвитку резилентної економіки і суспільства.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Біль М. М. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: можливості та виклики розвитку людського потенціалу Карпатського регіону України: монографія. Львів: ІРД НАН України. 252 с.
2. Біль М. М., Мульска О. П. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. 72 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf>
3. Васильців Т. Г., Мульска О. П., Мельник М. І. та ін. (2024). Імітаційне моделювання впливу міграційних втрат української молоді на потенціал соціально-економічного відтворення: ідентифікація точок біфуркації та Big Data екосистейту: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. 146 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240032.pdf>
4. Васильців Т. Г., Риндзак О. Т. (2020). Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження): науково-аналітичне видання. Львів: ІРД НАН України. 60 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200048.pdf>
5. Волосевич І., Герасимчук С., Костюченко Т. (2015). Молодь України — 2015. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Sociologichni_doslidzhennia/molod-ukraine-block.pdf
6. Волошин М. (2023). Скільки українських учителів, студентів, учнів перебуває за кордоном. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyni-skilki-uchitliv-studentiv_n2394182
7. Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>
8. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. URL: <http://www.ifstat.gov.ua>
9. Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>
10. Головне управління статистики у Чернівецькій області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>
11. Інститут молоді (2023). Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf
12. Інститут молоді (2023). Українські біженці в Європі: Дослідження поведінки та настроїв українців, що були вимушені вийти в Європу внаслідок війни з росією. Третя хвиля дослідження. URL: <https://inmol.org/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=7732>
13. Коваленко М. (2022). Львівщина у трійці регіонів, де навчаються найбільше студентів. URL: <https://dyvys.info/2022/11/24/lvivshhyna-u-trijtsi-regioniv-de-navchayutsya-najbilshe-studentiv/>

14. Львівська обласна державна адміністрація (2018). У Львівській ОДА розглянули перше робоче місце в умовах трудової міграції української молоді за кордон. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=41017>
15. Львівський обласний центр зайнятості (2024). Аналітична та статистична інформація. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analitics/69>
16. Міністерство молоді та спорту України (2022). Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України — сьома хвиля дослідження: аналітичний звіт. URL: <http://surl.li/avgqov>
17. Міністерство молоді та спорту України (2023). Мріємо та діємо. Дослідження молоді (Україна та Польща. Ключові висновки). URL: <http://surl.li/udotjj>
18. Міністерство молоді та спорту України (2023). Соціологічні дослідження. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzhen/sociologichni-doslidzhennya>
19. Міністерство молоді та спорту України (2023). Українські біженці 2022 в Європі_підлітки: дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <http://surl.li/omowcm>
20. Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М. (2023). Вплив війни на молодь України. Київ: Аналітичний центр «Cedos». 120 с. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni-finalnij-zvit.pdf>
21. MOM в Україні (2022). MOM запрошує молодь серед переселенців до участі у літніх школах. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/mom-zaproschuye-molod-sered-pereselentsiv-do-uchasti-u-litnikh-shkolakh>
22. Національне опитування молоді. Хвиля 3 (2024). URL: https://mriemotadiemorazom.org/s/UNITY-Youth-Poll-2024_UKR.pdf
23. ОСВІТА.UA (2024). Агенції з освіти за кордоном: Львів. URL: https://osvita.ua/abroad/edu_agency/search-29-281-0-0-0.html
24. Освітній омбудсмен України (2023). Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvauiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>
25. Процак Х. (2017). У Львові зросла кількість студентів: 120 тис. студентів здобувають вищу освіту в нашому місті. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/youth-policy/241618-uvlovi-zrosla-kilkist-studentiv-120-tys-studentiv-zdobuvaiut-vyshchu-osvitu-v-nashomu-misti>
26. Слово і Діло (2021). У МОН підраховали кількість іноземних студентів в Україні. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2021/05/28/novyna/suspilstvo/mon-pidraxuvaly-kilkist-inozemnyx-studentiv-ukrayini>
27. Скільки-Скільки (2024). За 10 років кількість українців у вишах Польщі зросла в 5 разів. URL: <https://skilky-skilky.info/za-10-rokiv-kilkist-ukrainsiv-u-vyshakh-polshchizrosla-v-5-raziv/>
28. Стадний Є. (2019). Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>
29. Шаповалова О. О. (ред.) (2023). Іноземні студенти в Україні під час війни (2022–2023). Київ: «Млин медіа». 196 с. URL: <https://cutt.ly/ww7VkwQn>
30. Шкарлет С. (ред.) (2022). Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

31. IOM (2023). Звіт про внутрішнє переміщення в Україні — опитування загального населення. Раунд 13. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-povernennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-13-11-travnja-14>
32. The World Factbook (2024). Explore All Countries — Ukraine. Europe. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>
33. UNHCR (2024). Regional Intentions Survey Result (3rd Round). URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/376?sv=54&geo=0&secret=unhcrrestricted>
34. U-Report Україна (2024). Опитування «Як молодь шукає роботу». URL: <https://ukraine.ureport.in/opinions/7494/>

REFERENCES

1. Bil M. M. (ed.) (2022). *Mihratsiyna mobilnist molodi: mozhlyvosti ta vyklyky rozvytku lyudskoho potentsialu Karpat-skoho rehionu Ukrayiny* [Youth Migration Mobility: Opportunities and Challenges for Human Potential Development in the Carpathian Region of Ukraine]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian]
2. Bil M. M., Mulska O. P. (eds.) (2022). *Mihratsiyna mobilnist molodi: rezultaty sotsiolohichnoho doslidzhennya ta novi vyklyky v umovakh viyny* [Migration mobility of youth: results of sociological research and new challenges in war conditions]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf> [in Ukrainian]
3. Educational Ombudsman of Ukraine (2023). *Ponad milyon ukrayinskykh doshkilnyat ta milyon shkolyariv perebuvayut za kordonom yak zberehty zvyazok z Ukrainoyu?* [Over a million Ukrainian preschoolers and a million schoolchildren are abroad. How to maintain contact with Ukraine?]. URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrayinskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/> [in Ukrainian]
4. How many (2024). *Za 10 rokiv kilnist ukrayintsiv u vyshakh Polshchi zroslo v 5 raziv* [Over the past 10 years, the number of Ukrainians in Polish universities has increased 5 times]. URL: <https://skilky-skilky.info/za-10-rokiv-kilnist-ukrayintsiv-u-vyshakh-polshchi-zroslo-v-5-raziv/> [in Ukrainian]
5. IOM in Ukraine (2022). *MOM zaproshuye molod sered pereselentsiv do uchasti u litnikh shkolakh* [IOM invites displaced youth to participate in summer schools]. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/mom-zaproshuye-molod-sered-pereselentsiv-do-uchasti-u-litnikh-shkolakh> [in Ukrainian]
6. IOM (2023). *Report on Internal Displacement in Ukraine — General Population Survey. Round 13*. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-povernennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-13-11-travnja-14> [in Ukrainian]
7. Kovalenko M. (2022). *Lvivshchyna u triytsi rehioniv, de navchayutsya naybilshe studentiv* [Lviv region among the top three regions with the largest number of students]. URL: <https://dyvys.info/2022/11/24/lvivshchyna-u-triytsi-regioniv-de-navchayutsya-najbilshe-studentiv/> [in Ukrainian]
8. Lviv Regional State Administration (2018). *U Lvivskiy ODA roz-hlyanuly pershe roboche mistse v umovakh trudovoyi mihratsiyi ukrayinskoyi molodi za kordon* [The Lviv Regional State Administration considered the first job in the context of labor migration of Ukrainian youth abroad]. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=41017> [in Ukrainian]
9. Lviv Regional Employment Center (2024). *Analytical and statistical information*. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analytics/69> [in Ukrainian]
10. Main Department of Statistics in Chernivtsi Region. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]

11. Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk Region. URL: <http://www.ifstat.gov.ua> [in Ukrainian]
12. Main Department of Statistics in Lviv Region. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
13. Main Department of Statistics in Transcarpathian region. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
14. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2022). *Mihratsiya ta sotsialno-politychni nastroyi pid chas povnomasshtabnoyi viyny rosiyi proty Ukrayiny — sioma khvylya doslidzhennya: analitychnyy zvit* [Migration and socio-political sentiments during Russia's full-scale war against Ukraine — the seventh wave of research: analytical report]. URL: <http://surl.li/avgqov> [in Ukrainian]
15. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2023). *Mriyemo ta diyemo. Doslidzhennya molodi (Ukrayina ta Pol'shcha. Klyuchovi vysnovky)* [Dreaming and Acting. Youth Research (Ukraine and Poland. Key Findings)]. URL: <http://surl.li/udotjj> [in Ukrainian]
16. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2023). Sociological research. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzhen/sociologichni-doslidzhennya> [in Ukrainian]
17. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2023). *Ukrayinski bizhentsi 2022 v Yevropi, pidlitky: doslidzhennya povedinky ta nastroyiv ukrayintsiv, shcho vymusheni buly vyyikhaty v Yevropu vnaslidok viyny v Ukrayini* [Ukrainian Refugees 2022 in Europe_Teenagers: A Study of the Behavior and Attitudes of Ukrainians Who Were Forced to Leave for Europe as a Result of the War in Ukraine]. URL: <http://surl.li/omowcm> [in Ukrainian]
18. Mykhailishyna D., Samoiluk M., Tomilina M. (2023). *Vplyv viyny na molod Ukrayiny* [The Impact of War on the Youth of Ukraine]. Kyiv: Analytical Center “Cedos”. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni-finalnij-zvit.pdf> [in Ukrainian]
19. National Youth Survey. Wave 3 (2024). URL: https://mriemotadiemorazom.org/s/UNITY-Youth-Poll-2024_UKR.pdf [in Ukrainian]
20. OSVITA.UA (2024). *Ahentsiyi z osvity za kordonom: Lviv* [Education agencies abroad: Lviv]. URL: https://osvita.ua/abroad/edu_agency/search-29-281-0-0-0.html [in Ukrainian]
21. Protsak H. (2017). *U Lvovi zroslo kilkist studentiv: 120 tys. studentiv zdobuvayut vyshchu osvitu v nashomu misti* [The number of students in Lviv has increased: 120 thousand students are receiving higher education in our city]. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/youth-policy/241618-u-lvovi-zroslo-kilkist-studentiv-120-tys-studentiv-zdobuvaiut-vyshchu-osvitu-v-nashomu-misti> [in Ukrainian]
22. Stadny E. (2019). *Ukrayinske studentstvo za kordonom: dani do 2017/18 navchalnoho roku* [Ukrainian students abroad: data for the 2017/18 academic year]. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/> [in Ukrainian]
23. Shapovalova O. O. (ed.) (2023). *Inozemni studenty v Ukrayini pid chas viyny (2022–2023)* [Foreign Students in Ukraine during the War (2022–2023)]. Kyiv: “Mlyn Media”. URL: <https://cutt.ly/ww7VkwQn> [in Ukrainian]
24. Shkarlet S. (ed.) (2022). *Osvita Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu: informatsiyno-analitychnyy zbirnyk* [Education in Ukraine under martial law: information and analytical collection]. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpnp.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> [in Ukrainian]
25. The World Factbook (2024). *Explore All Countries — Ukraine. Europe*. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>
26. UNHCR (2024). *Regional Intentions Survey Result (3rd Round)*. URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/376?sv=54&geo=0&secret=unhcrrestricted>

27. U-Report Ukraine (2024). Survey “How young people look for work”. URL: <https://ukraine.ureport.in/opinions/7494/> [in Ukrainian]
28. Vasylytsiv T. G., Mulska O. P., Melnyk M. I. et al. (2024). [Simulation modeling of the impact of migration losses of Ukrainian youth on the potential of socio-economic reproduction: identification of bifurcation points and Big Data of the ecosystem]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240032.pdf> [in Ukrainian]
29. Vasylytsiv T. G., Ryndzak O. T. (2020). Mihratsiyna aktyvnist student-skoyi ta uchnivskoyi molodi Karpat-skoho rehionu Ukrayiny (rezultaty sotsiolohichnoho doslidzhennya) [Migration activity of student and pupil youth of the Carpathian region of Ukraine (results of sociological research)]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200048.pdf> [in Ukrainian]
30. Volosevych I., Gerasymchuk S., Kostyuchenko T. (2015). Youth of Ukraine — 2015. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Sociologichni_doslidzhennia/molod-ukraine-block.pdf [in Ukrainian]
31. Voloshyn M. (2023). Skilky ukrayinskykh uchyteliv, studentiv, uchniv perebuvaye za kordonom [How many Ukrainian teachers, students, pupils are abroad]. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyni-skilki-uchiteliv-studentiv_n2394182 [in Ukrainian]
32. Word and Deed (2021). U MON pidrakhuvaly kilnist inozemnykh studentiv v Ukrayini [The Ministry of Education and Science has calculated the number of foreign students in Ukraine]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/28/novyna/suspilstvo/mon-pidraxyvaly-kilkist-inozemnyx-studentiv-ukrayini> [in Ukrainian]
33. Youth Institute (2023). Zhyttya ukrayintsiv za kordonom vnaslidok povnomashtabnoho vtorhnennya rf na terytoriyu Ukrayiny [Life of Ukrainians Abroad as a Result of the Full-Scale Russian Invasion of Ukraine]. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf [in Ukrainian]
34. Youth Institute (2023). Ukrayinski bizhentsi v Yevropi: Doslidzhennya povedinky ta nastroyiv ukrayintsiv, shcho buly vymusheni vyyikhaty v Yevropu vnaslidok viyny z rosiyeyu. Tretya khvylya doslidzhennya [Ukrainian Refugees in Europe: A Study of the Behavior and Attitudes of Ukrainians Forced to Leave for Europe as a Result of the War with Russia. Third Wave of the Study]. URL: <https://inmol.org/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=7732> [in Ukrainian]

ГАРАНТІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

GUARANTEES OF INTERNATIONAL LAW ORDER: CONCEPTUAL INTERNATIONAL LEGAL PRINCIPLES AND FEATURES OF ENSURING IN THE CONDITIONS OF MIGRATION CHALLENGES

Віталій Гдичинський¹

*Державний університет «Київський авіаційний інститут»
(просп. Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03058)*

Vitalii Gdychynsky

*State University "Kyiv Aviation Institute"
(1, Liubomyr Huzar Ave., Kyiv, Ukraine, 03058)*

Отримано: 02.11.2024. Затверджено: 18.12.2024

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено вивченню концептуальних міжнародно-правових засад та особливостей забезпечення гарантій міжнародного правопорядку в умовах активізації міграційних процесів та сучасних викликів. Така проблематика не належить до широко досліджених в українських і зарубіжних публікаціях, тому зумовлює узагальнення наукових напрацювань, насамперед, юристів-міжнародників, учених економістів, політологів, соціологів та інших у визначеному напрямі. В узагальненому вигляді гарантії міжнародного правопорядку становлять сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, загальних і спеціальних засобів, заходів, що спрямовані на забезпечення регулювання, охорони і захисту, відновлення у разі порушення належного режиму і стану міжнародного правопорядку, попередження і протидії реальних, потенційних загроз і викликів на універсальному,

¹ кандидат юридичних наук; orcid 0009-0008-8674-5340; e-mail: gdichynsky-rada@ukr.net

регіональних і наднаціональному рівнях. Звернуто увагу, що наразі існує ряд проблем у забезпеченні міжнародного правопорядку (зокрема, неналежна ефективність його гарантій, діяльність таких суб'єктів міжнародного права як ООН, ОБСЄ або окремих міжнародних судових чи квазісудових органів арабського та африканського регіонів), нездатність їх протидіяти жорстоким порушенням міжнародного миру і безпеки, основних принципів міжнародного права, обходу чи порушенням існуючих санкційних режимів проти держави-агресора тощо. Констатовано, що зростання збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру, економічної нестабільності, кліматичні й інші екологічні, релігійно-етнічні та інші загрози, енергетичні та фінансово-економічні кризи, економічна глобалізація зумовлюють активізацію міграційних процесів, внутрішнього переміщення населення. За цих обставин об'єктивується необхідність удосконалення гарантій міжнародного правопорядку рівних рівнів (універсального, наднаціонального і регіональних) у контексті зростання міграційних процесів.

Ключові слова: міжнародний правопорядок; гарантії; гарантії міжнародного правопорядку; міграція; збройні конфлікти; забезпечення.

ABSTRACT

The article is devoted to the study of conceptual international legal principles and features of ensuring guarantees of international law order in the conditions of intensification of migration processes and modern challenges. Such issues are not widely studied in Ukrainian and foreign publications, therefore they require the generalization of scientific developments, primarily, of international lawyers, economists, political scientists, sociologists and others in a certain direction. In a generalized form, guarantees of international legal order constitute a set of objective and subjective conditions, general and special means, measures aimed at ensuring regulation, protection and defense, restoration in case of violation of the proper regime and state of international legal order, prevention and counteraction to real and potential threats and challenges at the universal, regional and supranational levels. It is noted that there are currently a number of problems in ensuring international law (in particular, the inadequate effectiveness of its guarantees, the activities of such subjects of international law as the UN, the OSCE or individual international judicial or quasi-judicial bodies of the Arab and African regions), their inability to counteract brutal violations of international peace and security, the basic principles of international law, circumvention or violation of existing sanctions regimes against the aggressor state, etc. It is stated that the growth of armed conflicts of an international and non-international nature, economic instability, climate and other environmental, religious-ethnic and other threats, energy and financial and economic crises, economic globalization lead to the intensification of migration processes, internal displacement of the population. Under these circumstances, the need to improve guarantees of international law at equal levels (universal, supranational and regional) in the context of the growth of migration processes is objectified.

Key words: international legal order; guarantees; guarantees of international legal order; migration; armed conflicts; ensuring.

I. ВСТУП

Динаміка міжнародних відносин, так само як і суспільних відносин національного рівня, якісні та кількісні показники правового регулю-

вання демонструють відповідні тенденції національної і міжнародної правотворчості. Так, зокрема, зростання збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру, кліматичні й інші екологічні виклики, руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури, економічна нестабільність і т.д. зумовлюють активізацію міграційних процесів, внутрішнього переміщення. Разом з тим, учені та експерти все частіше підкреслюють суттєві зміни або потреби таких змін в існуючому міжнародному і національних правопорядках, способах і засобах їх забезпечення.

Слід констатувати, що проблематика гарантій міжнародного правопорядку не належить до широко досліджених. Українські й зарубіжні науковці, насамперед, юристи-міжнародники не часто вивчають такий напрям і власне теоретичні, практичні аспекти гарантування міжнародного правопорядку як в історичній ретроспективі, так і в умовах сьогодення. Водночас, на наше переконання, варто виокремити наукові доробки М. Баймуратова, В. Буткевича, С. Білоцького, М. Буроменського, В. Василенка, А. Войціховського, О. Вайцеховської, В. Денисова, О. Задорожнього, І. Забари, Н. Камінської, Ю. Курилюка, І. Лукашука, І. Магновського, М. Микієвича, І. Нуруллаєва, А. Олійника, П. Рабіновича, О. Скрипнюка, К. Сандровського, Т. Сироїд, Ю. Шемшученка та ін. Тобто, представники різних галузей юридичної науки більшою чи меншою мірою долучаються до вивчення питання гарантій, у т.ч. гарантій у широкому сенсі, гарантій прав і свобод людини, гарантій міжнародної безпеки, гарантій правопорядку тощо. Також у рамках інших наук, таких як: політичні, економічні, географічні та інші, все частіше спостерігається привернення уваги до міграційних процесів, їх впливу на європейську інтеграцію, розвиток людського капіталу, повоєнне відновлення України, соціально-економічну ситуацію в Україні та інших державах.

Отже, вбачаємо необхідною і невідкладною розробку наукового обґрунтування взаємозв'язку міжнародного правопорядку та міграційних процесів, що активно посилюються в останні десятиліття. На цій основі першочерговим є вивчення проблематики гарантій забезпечення міжнародного правопорядку.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Мета статті полягає у здійсненні аналізу гарантій міжнародного правопорядку, з огляду на сучасні міграційні виклики. Для її досягнення вбачається закономірним і необхідним вирішення наступних завдань: з'ясувати природу й підходи до розуміння гарантій, гарантій міжнародного правопорядку; виявити існуючі проблеми забезпечення міжнародного правопорядку та визначити шляхи їх вирішення; дослідити вплив міграції на міжнародний правопорядок; обґрунтувати доцільність удосконалення гарантій міжнародного правопорядку у контексті зростання міграційних процесів.

Вищевикладене зумовлює використання методологічного інструментарію, що базується на філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методах, методологічних підходах і принципах. Так, насамперед, необхідним є застосування комплексного і системного, діяльнісного і компаративістського підходів, а також на засадах об'єктивізму і правового плюралізму, детермінізму й всебічності тощо.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасній науці спостерігається різновекторність підходів до визначення, розуміння природи і сутнісних характеристик правопорядку, міжнародного правопорядку, їх гарантій забезпечення, а також гарантій прав і свобод людини, гарантій виплат, гарантій законності та правопорядку, банківські гарантії, страхові, фінансові, кредитні. Зосередимось на категорії «гарантія», що походить від *англ.* — *warranty, security; франц.* — *garante* в перекладі поручительство, умова, виправдання, підстава, дозвіл, забезпеченість, безпека, забезпечення, запорука — порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; умови, що забезпечують успіх чого-небудь. Такі різновиди гарантій зумовлені видами діяльності, способами надання, суб'єктами та особливостями застосування.

У Тлумачному термінологічному словнику з конституційного права (2016) автори виокремлюють гаранта, який бере на себе ризик невиконання зобов'язання; гаранти правові — встановлені законом засоби забезпечення використання, дотримання, виконання й застосування норм права; гарантії безпеки держав; гарантії виборчого права і права

на участь у референдумах, гарантії законності; гарантій конституційні; гарантійні зобов'язання; гарантії обов'язковості актів і т.і.¹

У Митній енциклопедії (2013) категорія «гарантії» зводиться до трактування у рамках банківського, фінансового, митного і цивільного права і законодавства, а також гарантування на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 р.; Конвенції про тимчасове введення (Стамбул 1990 р.)².

Аналогічні або ще вужчі підходи знаходимо в інших публікаціях, зокрема у цивільному праві як один зі способів забезпечення виконання зобов'язань, що застосовується тільки у відносинах між юридичними особами, за договором гарант зобов'язується перед кредитором погасити заборгованість боржника, якщо останній не виконає його³. Також виокремлюють державні гарантії, правові (юридичні) гарантії, соціальні гарантії, економічні гарантії, ідеологічні гарантії, організаційні гарантії та ін.

Водночас поділяємо точку зору В. Буткевича про міжнародно-правові гарантії як поняття, що вживається в різних значеннях:

- елементи права — «гарантії дотримання принципів і норм міжнародного права»;
- джерела права — «міжнародно-договірні гарантії»;
- статус суб'єкта права (без'ядерних держав) — «гарантії безпеки без'ядерних держав»;
- безпека держав — «міжнародно-правові гарантії безпеки держав»;
- окремі інститути чи галузі права — «міжнародно-правові гарантії захисту прав людини»;
- критерії досягнення певних міжнародно-правових цілей — «роззброєння — гарантія міцного миру», «незастосування ядерної зброї першими — гарантія міжнародної безпеки» та ін.⁴

¹ Наливайко Л. Р. (ред.) (2016). Тлумачний термінологічний словник з конституційного права. Київ: Хай-Тек Прес. С. 115–116.

² Бережнюк І. Г. (відп. ред.) (2013). Митна енциклопедія: у двох томах. Т. 1. Хмельницький : ПП Мельник А. А. С. 144.

³ Кучеренко І. М. (1998). Гарантія. *Юридична енциклопедія*. Т. 1: Вид-во «Українська енциклопедія імені М. П. Бажана». С. 556; Пронюк Н. В. (2010). Сучасне міжнародне право: навч. посіб. Київ : КНТ. 280 с.

⁴ Буткевич В. Г. (2014). Гарантії міжнародно-правові. *Енциклопедія міжнародного права* [у 3 т.] / редкол.: Ю. Шемшученко, В. Денисов (співголови) та ін. Т. 1. А–Д. Київ : Академперіодика.

Така різноманітність розуміння інституту гарантій розкриває як позитивні, так і негативні його сторони. Щодо останнього аспекту відносять надто вузьке або не виправдано широке сприйняття, змішування з іншими поняттями («запобігання», «захист», «охорона», «моніторинг», «контроль»); невизначеність інших категорій гарантій функціонування міжнародного співтовариства (політичних, економічних, соціальних, екологічних та ін.), що призводить до «розмивання» міжнародно-правових критеріїв гарантій і власне таких гарантій, їх дефініцій.

Історії міжнародного права та правопорядку відомі такі форми гарантій як клятви, видача заручників, застава майна, передання територій, допуск мирної окупації для забезпечення виконання зобов'язань (за Версальським мирним договором 1919 р.), направлення колективних збройних сил для забезпечення статусу певних територій, відповідальність одних держав перед іншими (третіми) з метою визначення чи збереження певної правового статусу чи ситуації. Зокрема, Заключний протокол між США, Великою Британією, Францією та СРСР у частині дотримання правових приписів щодо дій ФРН і НДР 1973 р.; Договір гарантії Великобританії, Туреччини та Греції щодо дотримання Конституції Кіпру та ін.

У той же час, практично не визнаються у якості міжнародно-правових гарантій звичайні домовленості, односторонні заяви сторін, які не готові виконувати власні зобов'язання, а їх підтвердження в односторонньому порядку можуть вважатися гарантійними (зокрема, на підставі декларації, заяви та ін.). Вони не поширюються на міжнародні угоди, що суперечать міжнародному праву, є нікчемними, так як і на такого роду правові ситуації.

На наше переконання, задля ефективності гарантій у сучасному світопорядку як форми міжнародних зобов'язань важливим є їх договірне закріплення між гарантом (надавачем гарантій, зобов'язуючого суб'єкта) і отримувачем гарантій. В іншому випадку такого роду зобов'язання виникають на підставі одностороннього акту про демілітаризацію території держави або її частини, постійний / тимчасовий *нейтралітет*, припинення випробування зброї масового знищення; гарантії суверенітету і незалежності, територіальної ціліс-

ності і т.д. Тут можна навести ряд прикладів: Віденська декларація 1815 р., Декларація Угорщини щодо вилучення династії Габсбургів зі спадкоємців престолу; Статут Ліги Націй, Конвенція про нейтралізацію Аландських островів 1921 р.; Статут ООН, Статут Ліги арабських держав, Міжамериканський договір взаємодопомоги 1947 р., Північноатлантичний договір НАТО; Державний договір Австрії 1955 р. та ін. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. встановлює гарантії непорушності державних кордонів (ст. 62, п. 2 (а), забороняючи посилатися на докорінну зміну обставин як на підставу для припинення договору або виходу з нього.¹

Отже, значущі для міжнародного правопорядку ситуації або факти, правові явища можуть бути гарантовані у міжнародно-правових і спеціальних внутрішньодержавних правових актах, але останні гарантії вбачають нестабільними й нетривалими, можуть бути змінюваними, з огляду на зміну відповідних обставин (гарантії Франції, Великої Британії та Італії після Першої світової війни 1914-1918; гарантії-зобов'язання щодо дотримання положень Конституції Австрії у згаданому договорі 1955 р.² На наш погляд, слід підкреслити, що не будь-який міжнародний договір містить гарантії, хоча можна виокремити безпосередньо договори-гарантії. Останні не доцільно ототожнювати з установчими або союзницькими, універсальними, регіональними або наднаціональними безпековими угодами, «status quo» договорами і т.д.

Загалом поширеним було твердження, що на гарантії покладено зобов'язання зробити все задля дотримання гарантованого аж до застосування сили. З регламентацією протиправності *агресії*, збройного втручання у внутрішні справи на використання збройних сил задля посилення міжнародно-правових гарантій правопорядку були встановлені значні обмеження. Проте поряд з цим, в арсеналі інструментів гарантування міжнародного правопорядку універсального і регіонального рівнів залишились й інші вагомні засоби, наприклад, реторсії, репресалії, санкції та ін., що покликані сприяти відновленню та зміцненню правопорядку. Інша цікава особливість досліджуваного

¹ Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

² Буткевич В. Г. (2014). Гарантії міжнародно-правові. *Енциклопедія міжнародного права* [у 3 т.] / редкол.: Ю. Шемшученко, В. Денисов (співголови) та ін. Т. 1. А–Д. Київ : Академперіодика. С. 612.

явища — «квазігарантії», до яких можливо віднести запевнення про економічну та фінансову, іншу допомогу державі, що зазнала кризи, надзвичайних ситуацій чи ін. У цьому випадку згаданий інструмент безпосередньо не впливає на забезпечення міжнародно-правових зобов'язань, підтримку певного статусу, правової ситуації.

Безумовно, що у міжнародно-правових відносинах із середини ХХ ст., становленні сучасного міжнародного правопорядку суттєвий прогрес пов'язаний з розвитком міжнародного захисту прав людини, формуванням та активним розвитком самостійної галузі міжнародного права. Значний масив міжнародно-правових та інших актів у даній сфері чи не найбільшою мірою в існуючій системі міжнародно-правового регулювання створює дієву основу, послідовні та різноманітні водночас механізми гарантування прав і свобод людини. Так, сторони Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції». Варто зазначити, що такі гарантії не є абсолютними, причому безпосередньо у міжнародних договорах встановлюються випадки, коли можуть бути призупинені гарантії прав і свобод людини, здійснюється відступ від зобов'язань «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» (ст. 15); визначено межі застосування обмежень прав (ст. 18), з урахуванням гарантії визнаних прав людини (ст. 53 ЄКПЛ), за якою «ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує чи применшує будь-які права людини та основоположні свободи, які можуть бути визнані на підставі законів будь-якої Високої Договірної Сторони чи будь-якою іншою угодою, стороною якої вона є»¹.

Як вже зазначалось, з-поміж актуальних проблем механізмів та гарантій реалізації міжнародного права, його норм і принципів, галузей та інститутів, включаючи міжнародний правопорядок, є чимало власне юридичного, зокрема, юрисдикційного, а також організацій-

¹ Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

ного, політичного, ідеологічного й іншого характеру. Насамперед, це збройні конфлікти, у т.ч. гібридні (війна в Україні, конфлікти на Близькому Сході, в Африці тощо), транснаціональна злочинність, порушення державами своїх міжнародно-правових зобов'язань, кіберзагрози, кліматичні та інші екологічні виклики, посилення глобалізації, міграційних процесів і т.і. Їх загострення підкреслює прогалини або неналежну ефективність деяких норм та інститутів міжнародного права, не виключенням при цьому вбачається інститут міжнародного правопорядку, а також слабкі сторони організації та діяльності одного із суб'єктів міжнародного права — міжнародних організацій. Тут позиціонуються, наприклад, ООН, ОБСЄ та деякі інші. Власне вони сприяють активізації глобалізаційних та інтеграційних тенденцій, що зумовлюють як позитивні, так і певні негативні наслідки, ставлячи перед міжнародним співтовариством нові завдання, посилення і розширення гарантій міжнародного правопорядку, миру і безпеки у світі, окремих регіонах, співпраці між державами на основі міжнародного права, підтримки держав і народів в складних реаліях сьогодення.

Відомий юрист-міжнародник і суддя Антоніо Кассесе у праці «International Law» (2005) підкреслює, що дієвість міжнародного правопорядку забезпечується через створення ефективних механізмів примусу та відповідальності за його порушення. Він наголошує на необхідності посилення ролі міжнародних судових інстанцій, таких як Міжнародний Суд ООН та Міжнародний кримінальний суд, для забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя¹. Ще раніше Ганс Кельзен у «Чистій теорії права» (1967) розглядав міжнародний правопорядок як наднаціональну систему, що вимагає незалежних органів контролю для забезпечення дотримання міжнародних норм. Він вказував на потребу чіткої ієрархії правових норм та ефективних санкцій для порушників, що є ключовим фактором для підтримання стабільності міжнародної системи².

Тому закономірною у даному контексті вбачається серед сучасних концепцій, доктрин і теорій доктрина «відповідальності за захист» (Responsibility to Protect — R2P), прийнята на Саміті ООН у 2005 р. Вона

¹ Cassese A. (ed) (2005). *International Law* / 2nd ed. New York: Oxford University Press. pp. 3–18.

² Kelsen H. (1967). *Pure Theory of Law*. URL: https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/tcl/article/2087/&path_info=03_Kelsen_s_Pure_Theory_of_Law.pdf

передбачає, що держави несуть відповідальність за захист населення від геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток та злочинів проти людяності. У разі, якщо держава не виконує цей обов'язок, міжнародна спільнота має право втрутитися для захисту цивільного населення. Безумовно, це є важливим механізмом для підтримання міжнародного правопорядку та захисту основоположних прав людини.

Серед тенденцій міжнародної міграції та її напрямів Г. Щолокова, Я. Палешко і Н. Горожанкіна підкреслюють вплив змін, що відбуваються у світовому господарстві, міжнародних регіональних об'єднань та процесів глобалізації. На їх думку, міграційні процеси є природним процесом і важко контролюються, саме взаємозв'язок соціальних, правових, інформаційних, культурних аспектів, у яких має свій прояв глобалізація, формує єдину систему світогосподарських відносин, впливаючи на демографічний розвиток людства¹. Найбільші пункти призначення для мігрантів — розвинені країни світу, серед них переважно країни-члени ЄС. Саме історично міжнародні міграційні процеси, переконують автори, є фундаментальним компонентом процесів глобалізації й інтеграції, їх причиною та наслідком усіх світових процесів.

На схожу проблематику звертають увагу й інші дослідники, зокрема, в умовах економічної глобалізації очевидним є зв'язок з міграцією, що набуває величезних масштабів, призводячи до перерозподілу населення між регіонами та зміни структурних характеристик. Глобалізація стає новим і досить вагомим чинником сучасної міграції і фактично виступає прискорювачем її розвитку. Водночас міграція все більше виступає як передумова глобалізаційних зрушень у розвитку окремих країн і регіонів. У результаті створюються нові робочі місця, що вимагає якісно нових підходів до захисту економічних і соціальних прав трудящих-мігрантів, модернізації міжнародних стандартів і правозастосовної практики у цій сфері. Неконтрольовані і належним чином нерегламентовані міграційні процеси, насамперед попередження ризиків, протидії їх у разі появи, можуть мати серйозні наслідки для економіки і національних правових систем, регіональних міжнарод-

¹ Щолокова Г., Палешко Я., Горожанкіна Н. (2021). Міжнародна міграція в контексті процесів європейської інтеграції. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. № 3. С. 39–47. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/232/205>

но-правових систем, міжнародного універсального, наднаціонального і регіонального правопорядків. Це не лише стосується конкуренції між країнами і їх правовими порядками, ймовірні ризики соціально-політичної напруженості, політичних, культурно-етнічних й інших конфліктів і нестабільності¹.

Триваюча військова агресія проти України створила нові виклики та загрози для згаданих різновидів правопорядку — для України як жерти агресії; для країн ЄС, як до держав, які надають тимчасовий притулок українським громадянам-втікачам від війни; для інших країн, які приймають у себе українських біженців (серед них країни-учасниці Східного партнерства — Молдова, Грузія, Вірменія, Азербайджан тощо). В одному з останніх експертних досліджень у даному напрямі відзначено, що трудова міграція з більшості країн Східного партнерства до країн ЄС розпочалася наприкінці 1990-х рр., швидко зростала протягом 2000-х рр., з лютого 2022 р. перетворилась на вимушену еміграцію, внаслідок поширення військового конфлікту в Україні, та досягла найбільших розмірів і стала на сьогодні однією з центральних тем політичного порядку денного як у багатьох державах-членах ЄС, так і в Україні. Напружена воєнно-політична і соціально-економічна ситуація, «заморожені» й «гарячі» конфлікти стали значним «прискорювачем» міграційних процесів². Однак потребує вирішення питання повернення громадян України, які тікали від війни, зворотної міграційної політики. Фактично, це проблема, що впливає на національну, зокрема економічну безпеку, актуалізуючи питання «хто відновлюватиме країну після війни?». Крім цього, наразі міграцію розглядають як інструмент довгострокового зростання ЄС, міграція надає значні економічні вигоди, передусім приймаючим країнам, зокрема, проблему кадрового дефіциту країн ЄС. Українські мігранти, громадяни,

¹ Козуб В. О., Галуха Л. Ю., Луців Р. С. (2024). Аналіз взаємозв'язку між міграцією та процесами глобалізації у світовій економіці та суспільстві: прогноз тенденцій. *Академічні візії*. Вип. 30. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11075068>

² Якименко Ю. (ред.) (2023). Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного партнерства. URL: <https://gazumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf>; Курилюк Ю., Олійник С. (2023). Реедмісія нелегальних мігрантів: міжнародно-правова і внутрішньодержавна регламентація: монографія. Київ: ВД «Дакор». 428 с.; Kaminska N. V., Shcherban I. V. (2023). Implementation of the Rome Statute of the International Criminal Court: historical, theoretical and practical aspects. Kyiv. 220 p.

які отримали тимчасовий захист, активно використовують право на працевлаштування, поряд з іншими правами і свободами. Проте поширені дискусії про майбутнє інституту тимчасового захисту переміщених українців, концепції «подвійного наміру» (дозволяє брати участь в економічному житті країни, яка приймає, а також підвищує перспективи успішного повернення та реінтеграції для швидкого відновлення України)¹, полігромадянства тощо. Вони прямо та опосередковано впливають на трансформацію національних і наднаціонального правопорядку, позиціонуючи необхідність удосконалення організаційних, нормативно-правових, інституційних, у т.ч. судових та інших гарантій.

IV. ВИСНОВКИ

Вивчення сучасних концепцій та реалій функціонування гарантій міжнародного правопорядку в умовах активізації міграційних процесів та сучасних викликів дозволяє зробити певні узагальнення. Так, в узагальненому вигляді гарантії міжнародного правопорядку становлять сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, загальних і спеціальних засобів, заходів, що спрямовані на забезпечення регулювання, охорони і захисту, відновлення у разі порушення належного режиму і стану міжнародного правопорядку, попередження і протидії реальних і потенційних загроз, викликів на універсальному, регіональному і наднаціональному рівнях.

Слід звернути увагу на те, що наразі існує ряд проблем у забезпеченні міжнародного правопорядку (зокрема, неналежна ефективність його гарантій, діяльність таких суб'єктів міжнародного права як ООН, ОБСЄ або окремих міжнародних судових чи квазісудових органів арабського та африканського регіонів), нездатність їх протидіяти жорстоким порушенням міжнародного миру і безпеки, основних принципів міжнародного права, обходу чи порушенням існуючих санкційних режимів проти держави-агресора тощо. Загалом зростання збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру, економіч-

¹ Якименко Ю. (ред.) (2023). Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного партнерства. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf>; Потапенко В. (2023). Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf

ної нестабільності, кліматичні й інші екологічні, релігійно-етнічні та інші загрози, енергетичні та фінансово-економічні кризи, економічна глобалізація зумовлюють активізацію міграційних процесів, внутрішнього переміщення населення. За цих обставин об'єктивується необхідність удосконалення гарантій міжнародного правопорядку рівних рівнів (універсального, наднаціонального і регіональних) у контексті зростання міграційних процесів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бережнюк І. Г. (відп. ред.) (2013). Митна енциклопедія: у двох томах. Т. 1. Хмельницький : ПП Мельник А. А. 472 с.
2. Буткевич В. Г. (2014). Гарантії міжнародно-правові. *Енциклопедія міжнародного права* [у 3 т.] / редкол.: Ю. Шемшученко, В. Денисов (співголови) та ін. Т. 1. А–Д. Київ : Академперіодика. 920 с.
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
4. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Козуб В. О., Галуха Л. Ю., Луців Р. С. (2024). Аналіз взаємозв'язку між міграцією та процесами глобалізації у світовій економіці та суспільстві: прогноз тенденцій. *Академічні візії*. Вип. 30. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11075068>
6. Курилюк Ю., Олійник С. (2023). Реадмісія нелегальних мігрантів: міжнародно-правова і внутрішньодержавна регламентація: монографія. Київ: ВД «Дакор». 428 с.
7. Кучеренко І. М. (1998). Гарантія. *Юридична енциклопедія* / за ред. Ю. С. Шемшученка. Т. 1: А–Г. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія імені М. П. Бажана». 669 с.
8. Наливайко Л. Р. (ред.) (2016). Тлумачний термінологічний словник з конституційного права. Київ: Хай-Тек Прес. 628 с.
9. Потапенко В. (2023). Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf
10. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навч. посіб. Київ : КНТ, 2010. 280 с.
11. Щолокова Г., Палешко Я., Горожанкіна Н. (2021). Міжнародна міграція в контексті процесів європейської інтеграції. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. № 3. С. 39–47. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/232/205>
12. Якименко Ю. (ред.) (2023). Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного партнерства. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf>
13. Cassese A. (ed) (2005). *International Law* / 2nd ed. New York: Oxford University Press.
14. Kaminska N. V., Shcherban I. V. (2023). Implementation of the Rome Statute of the International Criminal Court: historical, theoretical and practical aspects. Kyiv. 220 p.
15. Kelsen H. (1967). *Pure Theory of Law*. URL: https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/tcl/article/2087/&path_info=03_Kelsen_s_Pure_Theory_of_Law.pdf

REFERENCES

1. Berezhnyuk I. G. (ed.) (2013). Customs Encyclopedia: in two volumes. Vol. 1. Khmelnytskyi: Melnyk A. A. 472 p. [In Ukrainian].
2. Butkevych V. G. (2014). Harantiyi mizhnarodno-pravovi [International legal guarantees]. *Encyclopedia of international law* [in 3 vols.] / ed.: Yu. Shemshuchenko, V. Denisov (co-chairs) and others. Vol. 1. A–D. Kyiv: Akademperiodika. 920 p. [In Ukrainian].
3. Cassese A. (ed) (2005). *International Law* / 2nd edition. New York: Oxford University Press.
4. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [In Ukrainian].
5. Kozub V. O., Galukha L. Yu., Lucsiv R. S. (2024). Analiz vzyazymozvyazku mizh mihratsiyeiu ta protsesamy hlobalizatsiui u svitoviy ekonomitsi ta suspilstvi: prohnoz tendentsii [Analysis of the relationship between migration and globalization processes in the world economy and society: trend forecast]. *Academic Visions*. Vol. 30. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11075068> [In Ukrainian].
6. Kaminska N. V., Shcherban I. V. (2023). Implementation of the Rome Statute of the International Criminal Court: historical, theoretical and practical aspects. Kyiv. 220 p.
7. Kelsen H. (1967). *Pure Theory of Law*. URL: https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/tcl/article/2087/&path_info=03_Kelsen_s_Pure_Theory_of_Law.pdf
8. Kucherenko I. M. (1998). Guarantee. *Legal Encyclopedia* / ed.: Yu. S. Shemshuchenko. Vol. 1: A–G. Kyiv: Publishing House “M. P. Bazhan Ukrainian Encyclopedia”. 669 p. [In Ukrainian].
9. Kuryliuk Y., Oliynyk S. (2023). Readmisiya nelegalnykh mihrantiv: mizhnarodno-pravova i vnutrishnoderzhavna rehlamentatsiya [Readmission of illegal migrants: international legal and domestic regulation]. Kyiv: Publishing House «Dakor». 428 p. [In Ukrainian].
10. Nalyvaiko L. R. (ed.) (2016). *Tlumachnyy terminolohichnyy slovnyk z konstytutsiynoho prava* [Explanatory Terminological Dictionary of Constitutional Law]. Kyiv: Hi-Tech Press. 628 p. [In Ukrainian].
11. Potapenko V. (2023). Vplyv mihratsiui na sotsialno-ekonomichnu sytuatsiyu v Ukraini [The impact of migration on the socio-economic situation in Ukraine]. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf [In Ukrainian].
12. Proniuk N. V. (2010). *Suchasne mizhnarodne pravo* [Modern international law]. Kyiv: KNT. 280 p. [In Ukrainian].
13. Shchelokova G., Paleshko Ya., Horozhankina N. (2021). Mizhnarodna mihratsiya v konteksti protsesiv yevropeyskoyi intehtatsiui [International Migration in the Context of European Integration Processes]. *International Relations, Public Communications and Regional Studies*. No. 3. pp. 39–47. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/232/205> [In Ukrainian].
14. Vienna Convention on the Law of Treaties 1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text [In Ukrainian].
15. Yakymenko Y. (ed.) (2023). The impact of migration processes on the course of post-war reconstruction of Ukraine, migration policy of the EU and the Eastern Partnership countries. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> [In Ukrainian].

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ АВІАЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

THE ROLE OF INTERNATIONAL AVIATION ORGANISATIONS IN THE CONTEXT OF INTENSIFIED MIGRATION PROCESSES

Тарас Богдасhevський¹

*Державний університет «Київський авіаційний інститут»
(просп. Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03058)*

Taras Bogdashevskyi

*State University "Kyiv Aviation Institute"
(1, Liubomyr Huzar Ave., Kyiv, Ukraine, 03058)*

Отримано: 06.11.2024. Затверджено: 15.12.2024

АНОТАЦІЯ

Досліджено роль міжнародних авіаційних організацій в умовах активізації міграційних процесів, що полягає у забезпеченні безпечного, організованого та гуманітарного управління авіап перевезенням мігрантів. Дані організації встановлюють міжнародні стандарти безпеки, сприяють боротьбі з незаконною міграцією, надають технічну та організаційну підтримку країнам у складних кризових ситуаціях, відіграють важливу роль в управлінні та регулюванні міграційних процесів. Забезпечення авіап перевезення мігрантів підтверджується розробкою та впровадженням міжнародних стандартів для перевезення мігрантів авіацією; підтримкою системи управління кордонами, яка допомагає виявляти та обробляти дані про мігрантів і біженців, зокрема тих, хто подорожує авіаційним транспортом; використанням біометричних технологій (наприклад, сканування обличчя, відбитків пальців) для ідентифікації мігрантів і боротьби з незаконним переміщенням людини; гуманітарною допомогою в кризових ситуаціях (наприклад, організація гуманітарних авіарейсів для перевезення біженців з небезпечних регіонів до країн, готових їх прийняти); забезпеченням стандартів для безпечної евакуації

¹ аспірант; orcid 0009-0005-0751-7867; e-mail: 8339698@stud.nau.edu.ua

осіб під час військових конфліктів, стихійних лих чи інших кризових ситуацій; співпрацю з міжнародними організаціями (наприклад, ООН, УВКБ, МОМ) для координації авіап перевезень мігрантів і біженців; боротьбою з незаконною міграцією (наприклад, впровадження глобальних систем обміну інформацією між державами для боротьби з незаконним перевезенням людей авіацією; виявлення підроблених документів через стандартизацію паспортних і візових процедур. Забезпечення захисту умов перевезення мігрантів авіацією, включаючи доступ до інформації щодо їх права та рівного доступу мігрантів до безпечного транспорту, навіть у кризових умовах і сприяння дотриманню гуманітарних стандартів для біженців, які подорожують авіацією демонструє зобов'язання країн дотримуватися міжнародних стандартів. Співпраця ІКАО з ІМО, МСЕ, ВМО, МОМ щодо авіап перевезення мігрантів свідчить про відкритість країн до міжнародної підтримки та спільних зусиль у вирішенні проблем міграції. У статті проаналізовано організацію та діяльність міжнародних авіаційних організацій в умовах сучасних викликів, у т.ч. активізації міграційних процесів.

Ключові слова: цивільна авіація; міжнародні авіаційні організації; міграційні процеси; міжнародне повітряне право; перевезення; транспорт; ООН; ІКАО; ІМО; МСЕ; ВМО; МОМ.

ABSTRACT

The role of international aviation organizations in the conditions of activation of migration processes, which consists in ensuring safe, organized and humanitarian management of air transportation of migrants, is studied. These organizations establish international safety standards, contribute to the fight against illegal migration, provide technical and organizational support to countries in complex crisis situations, and play an important role in the management and regulation of migration processes. Ensuring air transportation of migrants is confirmed by the development and implementation of international standards for the transportation of migrants by air; supporting a border management system that helps detect and process data on migrants and refugees, including those travelling by air; using biometric technologies (for example, facial scanning, fingerprinting) to identify migrants and combat illegal human movement; humanitarian assistance in crisis situations (for example, organising humanitarian flights to transport refugees from dangerous regions to countries ready to receive them); ensuring standards for the safe evacuation of people during armed conflicts, natural disasters or other crisis situations; cooperating with international organisations (for example, UN, UNHCR, IOM) to coordinate air transport of migrants and refugees; combating illegal migration (for example, the implementation of global information exchange systems between states to combat the illegal transportation of people by air; detecting forged documents through standardization of passport and visa procedures. Ensuring the protection of the conditions for the transportation of migrants by air, including access to information on their rights and equal access of migrants to safe transport, even in crisis conditions, and promoting compliance with humanitarian standards for refugees traveling by air demonstrates the commitment of countries to comply with international standards. ICAO's cooperation with IMO, ITU, WMO, IOM on the air transportation of migrants indicates the openness of countries to international support and joint efforts in solving migration problems. The article analyzes the organization and activities of international aviation organizations in the face of modern challenges, including the intensification of migration processes.

Key words: civil aviation; international aviation organizations; migration processes; international air law; transportation; transport; UN; ICAO; IMO; ITU; WMO; IOM.

I. ВСТУП

Міжнародні авіаційні організації зіштовхуються з викликами в сучасних умовах, зокрема: з глобальною нерівністю, оскільки не всі країни мають рівний доступ до ресурсів і технологій для забезпечення міграційних авіаперевезень; із зростанням кількості мігрантів, що створює тиск на авіаційну інфраструктуру; з технологічною адаптацією на шляху постійного оновлення систем безпеки та цифрових рішень. Що стосується авіації в контексті глобальних міграційних викликів, можна зазначити, що міжнародні організації співпрацюють з ООН для транспортування біженців із зон конфліктів, також організації розробляють інструменти для ідентифікації підроблених документів і нелегального трафіку. Авіація все більше залучається до перевезення людини із зон, постраждалих від кліматичних катастроф тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематиці міжнародних авіаційних організацій присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних учених: М. Баймуратов, В. Буткевич, В. Василенко, О. Григоров, О. Задорожний, В. Денисов, Н. Камінська, Ю. Курилюк, Н. Малишева, І. Нуруллаєв, О. Переверзева, К. Савчук, Т. Сироїд, О. Шпакович, Дж. Лорімер, К. Франц, В. Шукінг, Г. Єлінек та ін. У науковій літературі бракує досліджень щодо ролі міжнародних авіаційних організацій в умовах активізації міграційних процесів. Вищенаведене, поряд з процесами глобалізації та посилення міжнародного співробітництва у деяких сферах, відіграє вагоме значення у формуванні наукового напрямку міграційних авіаперевезень у всьому світі, зумовлюючи необхідність аналізу факторів, що дозволяють розробити ефективні стратегії для забезпечення безпеки мігрантів та покращення умов їх авіа перевезення. Саме це підкреслює актуальність даного дослідження.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Мета статті полягає у визначенні ролі міжнародних авіаційних організацій в умовах активізації міграційних процесів, з огляду на існуючий стан наукової розробленості та потреби сьогодення. Для досягнення означеної мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити організацію та діяльність міжнародної міжурядової організацій ІКАО та Міжнародної асоціації повітряного транспорту в умовах активізації міграційних процесів;
- проаналізувати співпрацю міжнародних авіаційних організацій із спеціалізованими установами ООН;
- визначити виклики, з якими зіштовхуються міжнародні авіаційні організації.

Ці завдання сприятимуть комплексному вивченню процесів міграції у всьому світі, виокремленню актуальних напрямів наукових розвідок у сфері права міжнародних організацій, міжнародного повітряного права тощо. Це своєю чергою зумовлює використання загальнонаукової і спеціальної методології, насамперед системного, діяльнісного, міжгалузевого та інтегративного методологічних підходів, відповідних прийомів і способів пізнання досліджуваних явищ і процесів, методологічних принципів – об'єктивності, всебічності, комплексності, міждисциплінарності і т.д.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Міжнародні авіаційні організації відіграють важливу роль у регулюванні та управлінні міграційними процесами, особливо в умовах їх активізації через глобалізацію, конфлікти, економічну нерівність та зміну клімату. Розглянемо послідовно важливі аспекти їх діяльності.

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) — міжнародна міжурядова організація, яка входить до числа спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй, була створена у 1944 р. для розвитку міжнародного співробітництва у сфері цивільної авіації у м. Чикаго (США). Її головний офіс розташований у м. Монреалі (Канада), а установчим актом діяльності організації є Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р.¹ ІКАО створена з метою розвитку міжнародних стандартів і норм для забезпечення безпеки авіації; гармонізації авіаційних правил, процедур і технологій для сприяння розвитку глобальної авіаційної системи; скорочення впливу авіації на довкілля, включаючи контроль за викидами парникових газів; сприяння міжнародному співробітництву між державами в питаннях авіації.

¹ Бошицький Ю. Л., Дей М. О. (ред.) (2014). Право міжнародних організацій і Україна: у схемах та таблицях: навчальний посібник. Київ: Видавництво Ліра-К. С. 72.

17 грудня 2024 р. у м. Монреаль (Канада) ІКАО запустила свій новаторський Стратегічний план на 2026–2050 рр., розроблений для забезпечення безпечної, захищеної та сталої глобальної авіаційної системи, яка збільшить зв'язок, сприятиме інноваціям, підвищить рівень безпеки та сформує ще більш впливове майбутнє для світової авіації.

Стратегічний план під назвою «Безпечне небо, стійке майбутнє» передбачає, основні цілі на наступні 25 років, зокрема: визнання нульової кількості загиблих від авіаційних подій та актів незаконного втручання; досягнення нульових викидів вуглецю до 2050 р. для операцій міжнародної цивільної авіації; позиціонування авіації як життєво важливої частини пов'язаної, доступної, інклюзивної та недорогої глобальної транспортної системи, що сприяє соціально-економічному розвитку та гарантує, що жодна країна не залишиться осторонь¹.

ІКАО забезпечує стандартизацію правил авіаційного транспорту, що безпосередньо впливає на міграційні процеси:

1. Організація сприяє впровадженню єдиних стандартів для подорожей, наприклад, через електронні паспорти (електронний паспорт) та біометричні дані².

2. ІКАО розробляє рекомендації щодо безпеки аеропортів та авіаперельотів для запобігання нелегальній міграції, торгівлі людьми тощо³.

3. В умовах постійних міграцій, викликаних війною або стихійними лихами ІКАО сприяє організації евакуаційних рейсів та координації між країнами⁴.

ІКАО здійснює співпрацю з спеціалізованими установами ООН, а саме: з Міжнародною морською організацією (ІМО), Міжнародним

¹ ICAO unveils 2026-2050 Strategic Plan: "Safe Skies, Sustainable Future". URL: <https://www.icao.int/Newsroom/Pages/ICA0-unveils-20262050-Strategic-PlanSafe-SkiesSustainable-Future.aspx>.

² Implementation Capacity Building Working Group (ICBWG), ICAO: Extending the benefits of ePassports. URL: <https://www.biometricsinstitute.org/20-year-anniversary-report-icao/>

³ ECAC Policy Statement in the Field of Civil Aviation Facilitation. 12th edition/May 2018/ Amendment 5. first part of ECAC.CEAC Doc No. 30. URL: https://www.ecac-ceac.org/images/activities/facilitation/ECAC-Doc_30_Part_I_Facilitation_12th_Edition_May_2018_Amendment5_20210907.pdf

⁴ Report of the Executive Committee. Doc 10183, A41-EX.ICA0. Montréal, 27 September–7 October 2022. URL: https://www.icao.int/Meetings/a41/Documents/10183_en.pdf.

союзом електрозв'язку (МСЕ), Всесвітньою метеорологічною організацією (ВМО), Міжнародною організацією міграції (МОМ) та ін.

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) та Міжнародна морська організація (ІМО) є спеціалізованими установами ООН, створеними для регулювання та сприяння безпеці, ефективності та екологічній стійкості в транспортних галузях — авіації та морського судноплавства. Обидві організації координують зусилля зі зниження викидів парникових газів у своїх галузях щодо безпеки транспортних систем. Розробляють міжнародні стандарти для інтеграції авіаційних і морських перевезень.

Відповідно до ст. 28 Конвенції про морську організацію 1948 р. Комітет з безпеки на морі розглядає будь-які питання, що входять до компетенції Організації і мають відношення до навігаційних засобів, конструкції, устаткування і постачання суден, укомплектування суден екіпажами з точки зору безпеки, правил попередження зіткнення суден, поведження з небезпечними вантажами, регламентації безпеки на морі, гідрографічної інформації, судових журналів і штурманської документації, розслідувань аварій на морі, пошуку і рятування майна і людей на морі, та будь-які інші питання, що безпосередньо стосуються безпеки на морі. До діяльності Комітету входить широке коло питань, пов'язаних із навігацією, зв'язком, пошуком та рятуванням на морі, рятувальними засобами на морі, боротьбою із проявами актів піратства, модернізацією Глобальної морської системи зв'язку під час лиха та для забезпечення безпеки мореплавства (ГМЗЛБ)¹.

Спільна підтримка міжнародної торгівлі щодо забезпечення надійного, безпечного та ефективного транспортування товарів і пасажирів, мігрантів. Обидві організації відіграють важливу роль у розвитку світової транспортної системи та сприяють стійкому розвитку².

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) та Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) співпрацюють у різних напрямленнях, пов'язаних із використанням технологій зв'язку та інформаційних

¹ Переверзева О. С., Шкребтієнко А. Г. (2021). Правове забезпечення безпеки мореплавства в рамках Міжнародної організації мобільного супутникового зв'язку. *Часопис Київського університету права*. № 3. С. 306.

² ICAO's Cooperation with UN Bodies and International Organizations. URL: https://www.icao.int/environmental-protection/Documents/EnvironmentalReports/2022/ENVReport2022_Art82.pdf

систем для вирішення питань мігрантів. Така співпраця зосереджується на розробці рішень, які сприяють безпечному пересуванню мігрантів, забезпеченню їх прав і доступу до інформації, а також зменшенню ризиків, пов'язаних із нелегальними міграційними потоками. Необхідність у тісних робочих відносинах між ІКАО та МСЕ була очевидна з моменту створення ІКАО, у зв'язку з залежністю та потребами цивільної авіації, що постійно зростали у послугах авіаційного електрозв'язку.

Плідна співпраця була характерна для цих відносин із самого початку і розширювалася з роками. Розглянемо напрями і приклади співпраці в контексті підтримки кризових міграційних процесів. ІКАО організовує гуманітарні авіарейси для перевезення мігрантів і біженців, використовуючи безпечні комунікаційні канали для координації між державами. МСЕ забезпечує технічні рішення для координації зусиль гуманітарних місій через мобільний та супутниковий зв'язок, а саме впроваджують системи раннього попередження, які допомагають координувати дії авіаційних служб і гуманітарних організацій у разі масових міграційних потоків через конфлікти або стихійні лиха. Що стосується захисту персональних даних ІКАО організовує гуманітарні авіарейси для перевезення мігрантів і біженців, використовуючи безпечні комунікаційні канали для координації між країнами. До компетенції МСЕ належить координація спільних питань використання радіочастотного спектра, сприяння міжнародному співробітництву при розподілі орбітальних позицій для супутників удосконалення телекомунікаційної інфраструктури в країнах, що розвиваються¹. МСЕ забезпечує технічні рішення для координації зусиль гуманітарних місій через мобільний та супутниковий зв'язок. На практиці впроваджують системи раннього попередження, які допомагають координувати дії авіаційних служб і гуманітарних організацій у разі масових міграційних потоків через конфлікти або стихійні лиха.

Співпраця ІКАО та МСЕ сприяє вирішенню питань мігрантів через інтеграцію передових телекомунікаційних технологій у процеси авіаперевезень, ідентифікації, комунікації та забезпечення безпеки. Це

¹ Семчик О. О. (2019). Міжнародний Союз електрозв'язку. *Енциклопедія міжнародного права* [у 3 т.] / редкол.: Ю. Шемшученко, В. Денисов (співголови) та ін. Т. 3: М–Я. Київ : Академперіодика. С. 203.

допомагає створювати ефективні гуманітарні рішення в умовах зростаючих міграційних викликів¹.

Співпраця Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) та Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО) в умовах міграційних процесів відіграє важливу роль, особливо у випадках, коли міграція пов'язана з кліматичними змінами, стихійними лихами або необхідністю забезпечити безпеку переміщення людей авіаційним транспортом.

Наведемо декілька прикладів такої співпраці.

1. Роль кліматичних змін у міграції. ІКАО забезпечує перевезення мігрантів та біженців, зокрема в умовах, коли люди змушені залишати свої домівки через кліматичні кризи, такі як урагани, посухи, повені або підвищення рівня моря; працює над оптимізацією маршрутів авіації для мінімізації впливу екстремальних погодних умов на гуманітарні перевезення. ВМО надає точні прогнози погодних умов і дані про кліматичні зміни, що впливають на міграційні процеси, забезпечує уряди і міжнародні організації інформацією про стихійні лиха, що сприяє організації авіаційних гуманітарних місій. Під час циклонів або землетрусів ВМО надає оперативну метеорологічну інформацію ІКАО для планування безпечних авіарейсів, спрямованих на евакуацію постраждалих або транспортування гуманітарної допомоги.

2. Гуманітарні перевезення в умовах стихійних лих. ІКАО організовує гуманітарні авіарейси для евакуації людей із зон лиха; працює з авіакомпаніями та урядами для створення авіаційних коридорів у кризових регіонах. ВМО забезпечує авіацію даними про погодні умови в реальному часі, які важливі для безпеки авіаперевезень під час кризових ситуацій; надає інформацію про довгострокові кліматичні тенденції, які сприяють розробці стратегій для управління міграційними потоками. Під час спалаху урагану «Ірма» в 2017 р. ІКАО і ВМО співпрацювали для координації авіаперевезень гуманітарної допомоги та евакуації постраждалих.

3. Попередження та адаптація до кліматичних міграцій. ІКАО використовує дані ВМО для прогнозування погодних умов, які можуть вплинути на міграційні процеси; розробляє стратегії адаптації авіаційної інфраструктури до наслідків кліматичних змін, що є важливим

¹ ICAO and ITU: Celebrating a crucial cooperation at the heart of aeronautical telecommunications.
URL: <https://unitingaviation.com/news/general>

для перевезення мігрантів. ВМО здійснює моніторинг кліматичних ризиків у регіонах, найбільш вразливих до стихійних лих, які можуть призвести до масових міграцій; спільно з ІКАО аналізує довгостроковий вплив кліматичних змін на регіони, які можуть стати джерелами кліматичних мігрантів. На основі даних ВМО про тривалі посухи в Африці ІКАО допомагає організувати повітряні гуманітарні місії для постачання води, їжі та медикаментів.

4. Управління ризиками у випадку екстремальних погодних умов ІКАО розробляє процедури для забезпечення безпеки авіаційного руху під час екстремальних погодних явищ; координує дії аеропортів і авіакомпаній у регіонах, постраждалих від стихійних лих. ВМО надає попередження про погодні явища, такі як сильні вітри, повені чи вулканічна активність, що можуть вплинути на авіаперевезення; розробляє системи раннього попередження, які допомагають мінімізувати ризики для мігрантів і авіаційної галузі. Під час виверження вулкана Ейяф'ятлайокудль у 2010 р. ВМО та ІКАО співпрацювали для аналізу впливу вулканічного попелу на авіаперевезення, забезпечуючи безпеку маршрутів і управління кризою.

5. Навчання та підготовка персоналу ІКАО та ВМО проводять спільні навчання для пілотів, диспетчерів і кризових менеджерів із реагування на екстремальні погодні умови та організації гуманітарних місій.

Можна зробити висновок, що співпраця ІКАО та ВМО дозволяє ефективно управляти авіаперевезеннями під час кліматичних криз, забезпечувати гуманітарну підтримку мігрантів і прогнозувати наслідки кліматичних змін для міграційних процесів. Їхня спільна діяльність сприяє збереженню життів і зменшенню наслідків стихійних лих для вразливих груп населення¹.

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) та Міжнародна організація з міграції (МОМ) активно співпрацюють у сфері управління міграційними процесами, особливо в умовах зростання глобальної мобільності населення, гуманітарних криз та кліматичних змін. Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) та Міжнародна організація з міграції (МОМ) підписали Меморандум про взаєморозуміння

¹ Assembly — 40th session technical commission agenda item 30: other issues to be considered by the technical commission activities in aeronautical meteorology in support of ICAO and the modernization of the air transport system (presented by the world meteorological organization (WMO)). URL: https://www.icao.int/meetings/a40/documents/wp/wp_202_en.pdf.

(МОВ), який формалізує тіснішу співпрацю за загальним пріоритетом, що включає підвищення глобальної мобільності та управління ідентифікацією мандрівників. У документі також визнається їх спільна зацікавленість у стійкому покращенні в галузі спрощення поїздок, включаючи безпеку проїзних документів та пов'язані з цим проблеми управління ідентифікацією, дуже актуальні теми для ефективності глобальної цивільної авіації та ефективного управління кордонами та міграцією¹.

Така співпраця залежить від:

- управління безпечними авіаперевезеннями мігрантів. ІКАО розробляє стандарти та рекомендації для авіаперевезень, щоб забезпечити безпеку та ефективність переміщення людей, включаючи мігрантів; сприяє використанню авіаційної інфраструктури для евакуації та перевезення мігрантів у кризових ситуаціях. МОМ організовує перевезення мігрантів і біженців авіаційним транспортом у рамках програм добровільного повернення або переселення до інших країн; співпрацює з урядами для координації гуманітарних рейсів та надання підтримки вразливим групам населення. Так, наприклад, міжнародна організація з міграції (МОМ) продовжує проводити операції з надання допомоги на всій території Афганістану у відповідь на зростаючі складні гуманітарні потреби, викликані стихійними лихами та відсутністю безпеки, одночасно відновлюючи усталені джерела засобів існування, просуваючи довгострокові рішення, розвиток спільнот та інфраструктурні проекти²;
- підтримки гуманітарних місій. ІКАО підтримує створення авіаційних коридорів для гуманітарних місій, які забезпечують перевезення їжі, медикаментів та інших ресурсів у зони конфліктів чи природних катастроф; сприяє співпраці з авіакомпаніями для забезпечення спеціальних рейсів для перевезення біженців і мігрантів. МОМ організовує гуманітарну допомогу для мігрантів у місцях їхнього переселення або транзиту; забезпе-

¹ ICAO, IOM Formalize New cooperation in Aid Enhanced Global Mobility and Traveller Identity Management. URL: <https://www.iom.int/news/icao-iom-formalize-new-cooperation-aid-enhanced-global-mobility-and-traveller-identity-management>.

² Afghanistan IOM: response 2021-2024. URL: <https://www.iom.int/afghanistan-iom-response-2021-2024>

- чує координацію між гуманітарними організаціями, урядами та авіаційними операторами;
- боротьби з незаконною міграцією. ІКАО розробляє стандарти для виявлення підроблених документів та недопущення незаконного перевезення людей авіаційним транспортом; підтримує впровадження системи Public Key Directory (PKD) для перевірки достовірності електронних паспортів¹. МОМ проводить програми з протидії торгівлі людьми та контрабанді мігрантів; забезпечує допомогу жертвам незаконної міграції, зокрема через організацію безпечного повернення до їхніх країн. МОМ та ІКАО координують дії з виявлення незаконного перевезення людей через міжнародні аеропорти шляхом посилення систем перевірки документів;
 - захисту прав мігрантів. ІКАО забезпечує стандарти для створення комфортних і безпечних умов перевезення пасажирів, включаючи мігрантів; вимагає від авіаперевізників і аеропортів дотримання принципів гуманного поводження з усіма категоріями подорожуючих. МОМ надає юридичну, психологічну та медичну допомогу мігрантам, які перебувають у складних умовах; забезпечує доступ до інформації про права та можливості захисту під час міграційних процесів;
 - адаптації до кліматичних міграцій. ІКАО розробляє стратегії для авіаційної галузі, які враховують вплив кліматичних змін на міграційні процеси; підтримує ініціативи з авіаційних перевезень людей, переміщених через стихійні лиха або деградацію навколишнього середовища. МОМ моніторить вплив кліматичних змін на міграційні потоки та організовує переселення людей із зон екологічних ризиків;
 - розробки інформаційних систем. ІКАО забезпечує інтеграцію авіаційних даних у системи управління міграцією, включаючи біометричну ідентифікацію мігрантів; координує зусилля щодо покращення обміну інформацією між країнами для безпеки міграційних потоків. МОМ розробляє глобальні бази даних для моніторингу мігрантів і забезпечення їхнього права на захист.

¹ The ICAO Public Key Directory. URL: <https://www.icao.int/Security/FAL2024/Documents/Flyers/Public-Key-Directory-and-Year-Facilitation.pdf>.

З вищенаведеного очевидно, що співпраця ІКАО та МОМ спрямована на забезпечення безпечних, впорядкованих і гуманних міграційних процесів. Завдяки поєднанню авіаційної експертизи ІКАО та гуманітарної діяльності МОМ, мігранти отримують доступ до допомоги, захисту й ефективного управління їхнім переміщенням у кризових умовах.

У свою чергу, Міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA) – це глобальна торгова організація, яка представляє авіакомпанії з усього світу. Її діяльність спрямована на підтримку авіаційної індустрії, встановлення стандартів, забезпечення безпеки, ефективності та доступності авіап перевезень. Заснована у 1945 р., а штаб-квартира знаходиться у м. Монреаль (Канада)¹.

Основні завдання цієї організації включають, зокрема:

- по-перше, встановлення стандартів. IATA розробляє стандарти для міжнародних перевезень пасажирів і вантажів; працює над уніфікацією документів (наприклад, електронний квиток, вантажна накладна); забезпечує стандарти безпеки через програми на зразок IOSA (IATA Operational Safety Audit);
- по-друге, забезпечення безпеки. IATA підтримує ініціативи для зниження авіаційних ризиків; розробляє рекомендації для аеропортів, авіакомпаній та урядів щодо авіаційної безпеки;
- по-третє, спрощення авіап перевезень. IATA працює над оптимізацією роботи аеропортів, систем реєстрації, посадки та обробки багажу; ініціатива Simplifying the Business (StB) спрямована на впровадження цифрових рішень і автоматизації процесів;
- по-четверте, реакцію на глобальні виклики. IATA працює над вирішенням проблем, пов'язаних із пандеміями, зміною клімату та кризами, що впливають на авіацію.

Можна зробити висновок про те, що міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA) відповідає за координацію між авіакомпаніями, спрощення подорожей і підтримку гуманітарних програм. IATA впроваджує технологічні рішення для оптимізації процесу реєстрації пасажирів та проходження митного контролю. У разі кризи IATA

¹ Шемшученко Ю. С. (ред.) (2001). Міжнародна асоціація повітряного транспорту. *Юридична енциклопедія* [у 6 т.]. Т. 3: К–М. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія імені М. П. Бажана». 792 с.

допомагає організовувати транспортування гуманітарної допомоги та біженців. Організація сприяє забезпеченню прав мігрантів у контексті міжнародних авіап перевезень. IATA має важливе значення для міжнародної авіації, забезпечуючи фундамент для безпечного, ефективного й інноваційного розвитку авіаційної галузі. Завдяки своїй діяльності вона впливає на зростання глобальної мобільності, економічного розвитку та забезпечення стійкості авіаційного транспорту.

IV. ВИСНОВКИ

Діяльність міжнародних авіаційних організацій в умовах активізації міграційних процесів має ряд особливостей, пов'язаних із забезпеченням безпеки, ефективності управління міграційними потоками та координації між країнами. Основні аспекти їх діяльності включають: підтримку глобальної авіаційної безпеки; координацію гуманітарної допомоги; розвиток інфраструктури та логістику; впровадження екологічних ініціатив; інформаційну безпеку та боротьбу з нелегальною міграцією; підготовку освітніх програм та підвищення кваліфікації авіаційного персоналу.

Таким чином, міжнародні авіаційні організації відіграють головну роль у забезпеченні стабільності та безпеки в умовах активізації міграційних процесів. Їхня діяльність базується на тісній співпраці з урядами, гуманітарними структурами та приватними авіакомпаніями. Міжнародні авіаційні організації є важливими учасниками процесу забезпечення безпечних, ефективних та гуманних умов для авіаперевезення мігрантів. Їх діяльність сприяє зменшенню ризиків, пов'язаних з міграцією та сприяє міжнародній співпраці для вирішення глобальних викликів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бошицький Ю. Л., Дей М. О. (ред.) (2014). Право міжнародних організацій і Україна: у схемах та таблицях: навчальний посібник. Київ: Видавництво Ліра-К. 268 с.
2. Переверзева О. С., Шкребтійко А. Г. (2021). Правове забезпечення безпеки мореплавства в рамках Міжнародної організації мобільного супутникового зв'язку (ІНМАРСАТ/ІМСО). *Часопис Київського університету права*. № 3. С. 304–308.
3. Семчик О. О. (2019). Міжнародний Союз електро зв'язку. *Енциклопедія міжнародного права* [у 3 т.] / редкол.: Ю. Шемшученко, В. Денисов (співголови) та ін. Т. 3: М–Я. Київ : Академперіодика. 992 с.

4. Шемшученко Ю. С. (ред.) (2001). Міжнародна асоціація повітряного транспорту. *Юридична енциклопедія* [у 6 т.]. Т. 3: К–М. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія імені М. П. Бажана». 792 с.
5. Assembly — 40th session technical commission agenda item 30: other issues to be considered by the technical commission activities in aeronautical meteorology in support of ICAO and the modernization of the air transport system (presented by the world meteorological organization (WMO)). URL: https://www.icao.int/meetings/a40/documents/wp/wp_202_en.pdf.
6. Afghanistan IOM: response 2021-2024. URL: <https://www.iom.int/afghanistan-iom-response-2021-2024>
7. ECAC Policy Statement in the Field of Civil Aviation Facilitation. 12th edition/May 2018/Amendment 5. first part of ECAC.CEAC Doc No. 30. URL: https://www.ecac-ceac.org/images/activities/facilitation/ECAC-Doc_30_Part_I_Facilitation_12th_Edition_May_2018_Amendment5_20210907.pdf
8. ICAO and ITU: Celebrating a crucial cooperation at the heart of aeronautical telecommunications. URL: <https://unitingaviation.com/news/general>
9. ICAO, IOM Formalize New cooperation in Aid Enhanced Global Mobility and Traveller Identity Management. URL: <https://www.iom.int/news/icao-iom-formalize-new-cooperation-aid-enhanced-global-mobility-and-traveller-identity-management>.
10. ICAO's Cooperation with UN Bodies and International Organizations. URL: https://www.icao.int/environmental-protection/Documents/EnvironmentalReports/2022/ENVReport2022_Art82.pdf
11. ICAO unveils 2026-2050 Strategic Plan: "Safe Skies, Sustainable Future». URL: <https://www.icao.int/Newsroom/Pages/ICAO-unveils-20262050-Strategic-PlanSafe-SkiesSustainable-Future.aspx>.
12. Implementation Capacity Building Working Group (ICBWG), ICAO: Extending the benefits of ePassports. URL: <https://www.biometricsinstitute.org/20-year-anniversary-report-icao/>
13. Report of the Executive Committee. Doc 10183, A41-EX. ICAO. Montréal, 27 September–7 October 2022. URL: https://www.icao.int/Meetings/a41/Documents/10183_en.pdf.
14. The ICAO Public Key Directory. URL: <https://www.icao.int/Security/FAL2024/Documents/Flyers/Public-Key-Directory-and-Year-Facilitation.pdf>

REFERENCES

1. Assembly — 40th session technical commission agenda item 30: other issues to be considered by the technical commission activities in aeronautical meteorology in support of ICAO and the modernization of the air transport system (presented by the world meteorological organization (WMO)). URL: https://www.icao.int/meetings/a40/documents/wp/wp_202_en.pdf.
2. Afghanistan IOM: response 2021-2024. URL: <https://www.iom.int/afghanistan-iom-response-2021-2024>
3. Boshytskyi Yu. L., Dey M. O. (eds.) (2014). *Pravo mizhnarodnykh orhanizatsiy i Ukrayina: u skhemakh ta tablyttsyakh* [The Law of International Organizations and Ukraine]: in Schemes and Tables. Kyiv: Lyra-K Publishing House. 268 p. [In Ukrainian].
4. ECAC Policy Statement in the Field of Civil Aviation Facilitation. 12th edition/May 2018/Amendment 5. first part of ECAC.CEAC Doc No. 30. URL: https://www.ecac-ceac.org/images/activities/facilitation/ECAC-Doc_30_Part_I_Facilitation_12th_Edition_May_2018_Amendment5_20210907.pdf
5. ICAO and ITU: Celebrating a crucial cooperation at the heart of aeronautical telecommunications. URL: <https://unitingaviation.com/news/general>

6. ICAO, IOM Formalize New cooperation in Aid Enhanced Global Mobility and Traveller Identity Management. URL: <https://www.iom.int/news/icao-iom-formalize-new-cooperation-aid-enhanced-global-mobility-and-traveller-identity-management>.
7. ICAO's Cooperation with UN Bodies and International Organizations. URL: https://www.icao.int/environmental-protection/Documents/EnvironmentalReports/2022/ENVReport2022_Art82.pdf
8. ICAO unveils 2026-2050 Strategic Plan: "Safe Skies, Sustainable Future». URL: <https://www.icao.int/Newsroom/Pages/ICAO-unveils-20262050-Strategic-PlanSafe-SkiesSustainable-Future.aspx>.
9. Implementation Capacity Building Working Group (ICBWG), ICAO: Extending the benefits of ePassports. URL: <https://www.biometricsinstitute.org/20-year-anniversary-report-icao/>
10. Pereverzeva O. S., Shkrebtienko A. G. (2021). [Legal support for maritime safety within the framework of the International Mobile Satellite Communications Organization (INMARSAT/IMSO)]. *Journal of the Kyiv University of Law*. No. 3. pp. 304–308. [In Ukrainian].
11. Report of the Executive Committee. Doc 10183, A41-EX. ICAO. Montréal, 27 September–7 October 2022. URL: https://www.icao.int/Meetings/a41/Documents/10183_en.pdf.
12. Semchyk O. O. (2019). Mizhnarodnyy Soyuz elektrozv'yazku [International Telecommunication Union]. *Encyclopedia of international law* [in 3 vols.] / ed.: Yu. Shemshuchenko, V. Denisov (co-chairs) and others. Vol. 3. Kyiv: Akadempriodika. 992 p. [In Ukrainian].
13. Shemshuchenko Yu. S. (ed.) (2001). Mizhnarodna asotsiatsiya povitryanoho transportu [International Air Transport Association]. *Legal Encyclopedia* [in 6 vols.]. Vol. 3: K–M. Kyiv: Publishing House "M. P. Bazhan Ukrainian Encyclopedia". 792 p. [In Ukrainian].
14. The ICAO Public Key Directory. URL: <https://www.icao.int/Security/FAL2024/Documents/Flyers/Public-Key-Directory-and-Year-Facilitation.pdf>

EDITORIAL OFFICE ADDRESS

(room 210) 15 Ushinsky St., Kyiv, Ukraine, 03151
tel.: (044) 242-10-84; (044) 242-10-74; e-mail: migrlaw@gmail.com

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, к. 210
тел.: (044) 242-10-84; (044) 242-10-74; e-mail: migrlaw@gmail.com

Підписано до друку 30.12.2024. Замовлення № __. Папір офсетний. Друк офсетний.
Наклад 50 прим. Формат 60х84/16 Віддруковано ВД «Дакор» м. Київ, пр-т Берестейський, 56.
Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012